

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za germanistiku – Katedra za nederlandistiku

**Sintaktički problemi u prevođenju s nizozemskog na hrvatski na
primjeru odabranog korpusa:**

Harry Mulisch *De Aanslag*

Diplomski rad

Napisala:
Ana Marija Žagar

Mentor:
dr. sc. Slađan Turković

U Zagrebu, 27. lipnja 2015.

Sadržaj

Sažetak	3
1. Uvod.....	4
2. Teoretska pozadina	6
2.1 Problematika prevođenja	6
2.2 Prevoditeljske strategije	8
2.3 Sintaksa hrvatskog i nizozemskog jezika.....	14
2.3.1 Sintaksa hrvatskog jezika.....	14
2.3.2 Sintaksa nizozemskog jezika	16
3. Cilj rada	19
4. Građa i metodologija	19
5. Atentat.....	21
6. Rezultati	30
6.1 Sintaktičke strategije prevođenja	30
6.1.1 Transpozicija	30
6.1.2 Strategija pomaka jedinice	32
6.1.3 Promjena strukture sintagme.....	34
6.1.4 Promjena strukture surečenice	35
6.1.5 Promjene na razini rečenice	38
6.1.6 Promjene u koheziji	38
6.1.7 Pomicanje u razini.....	41
6.2 Semantičke strategije prevođenja.....	43
6.2.1 Antonimija	43
6.2.2 Promjene razine apstrakcije	44
6.2.3 Promjene u distribuciji.....	45
6.2.4 Promjene u isticanju.....	47
6.2.5 Parafraziranje	47
6.2.6 Promjene tropa	50
6.3 Pragmatičke strategije	51
6.3.1 Ekspliciranje.....	51
6.3.2 Promjena informacija	52
7. Zaključak	53
Popis literature	56

Sažetak

Iako svatko može imati svoju definiciju prevođenja, jedna od najpoznatijih prevođenje definira kao interpretaciju izvornog teksta u ciljni tekst. Kada su u pitanju jezici koji pripadaju različitim jezičnim skupinama, poput nizozemskog i hrvatskog, među kojima postoje razlike u sintaksi, pretpostavlja se da bi zbog toga pri prevođenju s jednog jezika na drugi moglo doći do sintaktičkih problema. Kako bi se provjerile ove pretpostavke i kako bi se utvrdile prevoditeljske strategije koje se koriste za rješavanje sintaktičkih problema u prevođenju, s nizozemskog na hrvatski prevedeni su prolog i prvo poglavlje *Atentata* nizozemskog autora Harryja Mulischa, koji su potom i analizirani. Rezultati analize ukazuju na to da određene razlike između hrvatske i nizozemske sintakse uzrokuju različite sintaktičke probleme u prevođenju te da prevoditeljske strategije koje su korištene za njihovo rješavanje ovise o vrsti problema, a često se i više njih koristi istovremeno. Budući da se ciljni tekst prevođenjem ne samo sintaktički, već i stilistički, u manjoj ili većoj mjeri mijenjao i udaljavao od izvornog teksta, a istovremeno se približavao ciljnoj publici i prilagođavao duhu pisanja na hrvatskom jeziku, moguće je da rezultati ukazuju na to da sintaktički problemi pri prevođenju ciljni tekst mogu učiniti manje vjernim originalnom, izvornom tekstu.

Ključne riječi: prevođenje, strategije prevođenja, nizozemski, hrvatski, sintaktički problemi

1. Uvod

Od svojih početaka, vještina prevođenja razvijala se kako bi pokazala da nije samo vještina te da nije uvjetovana pukim znanjem stranog jezika, već da uključuje više dimenzija, koje ju ponekad čine svojevrsnom umjetnošću. Zbog trenda višejezičnosti, koji je s jedne strane vrlo pozitivan, čak i poželjan fenomen, prevođenje se ponekad još i danas nažalost svodi samo na sposobnost prebacivanja palačinke s jedne na drugu stranu, pri čemu palačinka često zagori. No, zahvaljujući svojoj kompleksnosti, prevođenje je postalo temom mnogih teorija (Chesterman 2010, Jakobson 2010, Karoubi 2009, Méndez 2009, Nord 2010, Shi 2009, Van Leuven-Zwart 2010, Zakhir 2009), a različiti su prijevodi poslužili za analize, iz kojih su postepeno proizašli brojni odgovori na postojeća pitanja, ali koje su također stvarale plodno tlo za nova.

Kod prevođenja, ili drugim riječima, interpretacije izvornog teksta u ciljni tekst, bez obzira na to smatra li da je prevođenje s jednog jezika na drugi moguće u pravom smislu te riječi, prevoditelj u obzir mora uzeti više faktora, od kojih su čitatelj ili publika, stil, efekt teksta i poanta ili poruka teksta samo neki. Kako bi uopće počeo prevoditi, prevoditelj također mora znati kako odrediti profil ciljnog teksta te kako analizirati izvorni tekst (IT). Dobra priprema prije prevođenja bitan je dio procesa, jer ga spoznaje koje prevoditelj pritom stječe vode kroz prijevod te mu ne dopuštaju da previdi određene probleme u prevođenju, koji u slučaju da se ne otkriju, mogu smanjiti kvalitetu prijevoda ili ga jednostavno učiniti lošim. Kada prevoditelj naiđe na određeni problem u prevođenju, mora ga na neki način riješiti kako bi dobio dobar prijevod. Da bi to postigli, prevoditelji se često koriste različitim strategijama, poput sintaktičkih, semantičkih i pragmatičkih strategija prevođenja. Strategije između ostalog mogu uključivati promjene u formi i značenju rečenica i rečeničnih dijelova, poput promjena u vrsti riječi, u licu, vremenu i modalitetu glagola, promjene u glagolskom stanju, promjene u stilskim figurama, parafraziranje izvornog teksta itd.

Problemi u prevođenju mogu se pojaviti iz više razloga među kojima su i sintaktičke razlike između jezika. Primjerice, u hrvatskom je uobičajeno koristiti dugačke i složene rečenice, dok to u nizozemskom nije tako čest slučaj. Dok je nizozemski jedan od jezika u čijim zavisnim rečenicama na prvo mjesto dolazi subjekt, nakon kojega slijedi objekt, a tek zatim predikat, u hrvatskom nakon subjekta slijedi predikat, a tek zatim objekt. Međutim, hrvatske su rečenice po ustroju drukčije od nizozemskih, jer je u hrvatskom red riječi puno

slobodniji. Naravno, ni hrvatski nije bez tendencija i pravila, pa se tako rečenica u primjeru (1a) smatra gramatički nepravilnom, dok su rečenice prikazane u (1b) i (1c) pravilne.

(1a) *Te sam vidjela.

(1b) Vidjela sam te.

(1c) Tebe sam vidjela.

Uz fiksni položaj ličnih glagola i ostalih glagolskih oblika, poput infinitiva ili participa, u nizozemskom su jeziku između ostalog određena i pravila za položaj priložnih oznaka i prijedložnih skupova u rečenici. Budući da je svaki jezik jedinstven, u različitim se jezicima često nalaze i konstrukcije koje se pojavljuju samo u tim jezicima, dok u nekim drugim izostaju. Takva je jedna jezična posebnost i nizozemska riječ *er*, koja u nizozemskoj rečenici također ima svoje mjesto.

Kako su hrvatski i nizozemski strukturalno različiti, pa se razlikuju i sintaktički, očekujem da će se kod prevođenja teksta s nizozemskog na hrvatski pojaviti sintaktički problemi koje treba riješiti kako bi prijevod bio ispravan. Da bih to pokazala, analizirala sam svoj prijevod prologa i prvog poglavlja prve epizode jednog od najpoznatijih djela nizozemske književnosti, *De Aanslag* ('Atentat'), Harryja Mulischa. Ovakvom bi se analizom točno utvrdile određene razlike između hrvatske i nizozemske sintakse i sintaktički problemi u prevođenju koji zbog takvih razlika nastaju.

U potpoglavlju 2.1 problematiziraju se definicija i disciplina prevođenja te se postavlja pitanje što prevođenje uključuje. Potpoglavlje 2.2 opisuje neke prevoditeljske strategije, a u potpoglavlju 2.3. objašnjene su sintakse hrvatskog i nizozemskog jezika. U poglavlju 3 naveden je cilj rada, a u poglavlju 4 pobliže se opisuje metoda analize prijevoda. Nadalje, u poglavlju 5 dan je prijevod nizozemskog teksta na hrvatski, a u potpoglavljima 6.1, 6.2 i 6.3 analizirani su sintaktički problemi koji su se pojavili pri prevođenju. Konačno, poglavlje 7 pokušava odgovoriti na glavna pitanja rada i zaključuje ovaj rad.

2. Teoretska pozadina

2.1 Problematika prevođenja

U sve užurbanijoj današnjici, u vremenu kada je svijet gotovo u potpunosti poprimio oblik globalnog sela, čiji multikulturalni stanovnici svakim danom sve više putuju i zahvaljujući tehnologiji s lakoćom komuniciraju jedni s drugima bez obzira na njihovu međusobnu udaljenost, znanje stranih jezika, višejezičnost i prevođenje sve se češće uzimaju zdravo za gotovo. Svatko tko neki strani jezik poznaje malo više od samih osnova vjerojatno se zna poslužiti ne samo relativno lako dostupnim jednojezičnim ili dvojezičnim rječnicima, bilo u tiskanom ili digitalnom obliku, rječnicima sinonima te ostalim vrstama rječnika, već je zasigurno upoznat i s jednim od najpopularnijih alata za prevođenje, besplatnom mrežnom uslugom za prevođenje, Google Prevoditeljem. Ovo su samo neki od razloga zašto se razumijevanje i korištenje stranih jezika često izjednačava s vještinom prevođenja, koja se posljedično zna doživljavati kao nešto što bi svaki govornik stranog jezika trebao znati činiti. Rezultat takvog stava nerijetko su loše ili čak nepravilno prevedeni tekstovi, na koje se može naići ne samo na internetu, već i u medijima, novinama te plakatima za oglašavanje, koje mnoštvo ljudi svakodnevno vidi i pročita. Jedan od takvih oglasa bio je i oglas prodajnog lanca autodijelova Tokić d.o.o, koji se nalazio na tramvajskoj stanici na Aveniji Marina Držića u Zagrebu. Na njemu je velikim slovima pisalo “Autodijelovi”, a ispod tog natpisa nalazio se prijevod na engleskom jeziku - “Car spare parts” - koje je razumljiv, ali ne i pravilan. Prijevod bi, naime, trebao glasiti: “Spare car parts”. U ovom se primjeru pridjev *spare* 'rezervni' odnosi na kolokaciju *car parts* 'autodijelovi', koju na taj način određuje. Nadalje, redosljed riječi je takav jer je u engleskom jeziku uobičajeno da se pridjevi poput boje, podrijetla i materijala, koji određuju intrinzičnije karakteristike imenice nalaze bliže toj imenici. Nažalost, ovaj je slučaj samo kap u oceanu sličnih ili i gorih, iako ponekad za lingviste zabavnih, prijevoda.

Međutim, ovo moderno doba uvelike je i pridonijelo razvitku discipline prevođenja. Teorije prevođenja počele su se razvijati još u prvom stoljeću prije naše ere, kada su Ciceron i Horacije napravili razliku između doslovnog prevođenja i prevođenja smisla (Zakhir 2009). Različiti prijevodi Biblije uzrokovali su čak i mnoge konflikte, a izumom prvog tiskarskog stroja u petnaestom stoljeću prevođenje se počelo sve više širiti te su se uskoro pojavili i prvi utjecajni teoretičari, poput Abrahama Cowleyja (1618.-1667.) i Johna Drydena (1631.-1700.), koji je prvi napravio razliku između doslovnog prevođenja, parafraziranja i imitacije (Zakhir

2009). U svakom su se periodu izmjenjivale različite ideje koje sve do danas dovode do novih spoznaja i stvaraju plodno tlo za brojne teorije prevođenja (Zakhir 2009).

Nastankom teorije prevođenja pojavili su se i različiti stavovi kako o procesu prevođenja, tako i o samoj definiciji prevođenja. Prema definiciji Romana Jakobsona (2010:287), budući da se jezik sastoji od lingvističkih znakova koji nose značenje koje pridodajemo određenim objektima u našoj okolini, značenje svakog lingvističkog znaka prijevod je tog značenja u neki drugi, alternativni znak. Prema tome, ako je u pitanju verbalni znak, on se može prevesti ili u druge znakove istog jezika, čineći time interpretaciju tog znaka, zatim u drugi jezik, što bi bilo pravo prevođenje, ili pak, procesom transmutacije, u drugi, neverbalni sustav simbola. Drugim riječima, prema Jakobsonu, ništa nije neprevodivo. Kao što Jakobson (2010:289) tvrdi, “alle cognitieve ervaring en de classificatie ervan zijn over te brengen in iedere willekeurige bestaande taal”¹. Pos (2011) također definira prevođenje, no kao interpretaciju izvornog teksta u ciljni tekst (CT). Nadalje, Nida (1984) i Shi (2009) definiciju prevođenja problematizirali su na druge načine. S jedne strane, Shi (2009:46) smatra da prevođenje uključuje dekodiranje izvornog diskursa i kodiranje ciljnog diskursa te na taj način u prvi plan stavlja odnos između pisca i čitatelja. S druge strane, Nida (1984) u definiciju uvodi i ulogu stila navodeći kako “translation consists in reproducing in the receptor language the closest natural equivalent of the source language message, first in terms of meaning and secondly in terms of style” (prema Shi 2009:45). Stil je piščev odabir riječi i fraza i način na koji pisac od tih riječi i fraza slaže rečenice. Međutim, pisac upravo korištenjem stila oblikuje čitateljevo doživljavanje djela i tako karakterizira odnos pisca i čitatelja, tj. diskurs, zbog čega bi stil uvijek trebao biti pri vrhu prevoditeljevih prioriteta (Shi 2009:61).

Suprotno mišljenju da je prevođenje s jednog na drugi jezik moguće, neki prevoditelji poput Karoubija (2009) mišljenja su da prevedeni tekst može biti samo analogija izvornika te da izvorni tekst služi prevoditelju samo kao sirovina koju prevoditelj koristi kako bi stvorio vlastiti proizvod s vlastitim ciljem. Kako Karoubi (2009:41) tvrdi, “‘translation’ is just a pretext: a label that the translator tags on his/her product to meet his/her objectives; and at the same time, it is a confession: an admission that a source text has been used in creating this product”. Definicije prevođenja ne staju tu, no već bi se prema ovim navedenim dalo naslutiti

---

¹ “Svo kognitivno iskustvo i njegova klasifikacija mogu se prenijeti u bilo koji proizvoljni postojeći jezik” (prijevod citata s nizozemskog: Ana Marija Žagar)

da se prevođenje ne može izjednačiti samo sa znanjem dvaju ili više jezika, već uključuje puno više složenih faktora.

Zbog kompleksnosti prevođenja, da bi prijevod bio dobar, prevoditelj sve faktore mora uzeti u obzir. Kako Pos (2011) objašnjava, prevoditelj je posrednik između dva jezika i dvije kulture te između pisca i čitatelja. Od prevoditelja se očekuje da stvori prijevod vjeran izvornom tekstu, no tako da je čitak na ciljnom jeziku (Van Leuven-Zwart 2010:234). Drugim riječima, prijevod mora biti ekvivalentan izvorniku ne samo sadržajno, već i prema formi, smislu i efektu koji ostvaruje. Svaki tekst funkcionira unutar određene kulture pravila, ciljeva i očekivanja, stoga prevoditelj pri prevođenju vrlo dobro mora poznavati i oba jezika i obje kulture i ciljnu publiku, ali i pisca te njegov stil (Pos 2011:5). Mnogo toga ovisi o prevoditelju, a kako bi prevoditelj napravio dobar prijevod, kao što navodi Van Leuven-Zwart (2010:225), mora pronaći pravi omjer kreativnosti i vjernosti originalnom tekstu.

Kako bi to postigao, prevoditelj prvo mora odrediti profil ciljnog teksta postavljajući si pitanja poput sljedećih: čiji je zadatak, s kojim ciljem, kome, kada, gdje i zašto prenijeti tekst te s kojom funkcijom; o čemu se mora nešto reći (a što izostaviti), u kojem redoslijedu, koristeći koja neverbalna sredstva, kojim riječima, kakvim rečenicama, kakvim tonom i s kojim efektom? Na isti se način prema takvoj analizi kasnije treba provesti i detaljna analiza izvornog teksta kako bi se naposljetku dva profila usporedila te kako bi prevoditelj lakše uvidio i raspoznao probleme pri prevođenju (Nord 2010:146).

Ubrzani, sve mobilniji način života te brz i konstantan razvoj tehnologije prevođenje su učinili lakše dostupnim većem broju ljudi. Iako zbog te činjenice često nastaju loši ili nekvalitetni prijevodi, razvitkom i širenjem discipline prevođenja pojavile su se i teorije prevođenja, definicije, otvorila su se mnoga pitanja te su ponuđena različita rješenja za niz problema s kojima se prevoditelji susreću. Neka od tih ključnih i dobro poznatih rješenja su i prevoditeljske strategije, predstavljene u potpoglavlju 2.2.

2.2 Prevoditeljske strategije

Nakon izrađenog profila ciljnog teksta i detaljne analize izvornog teksta, da bi prevoditelj napisao dobar prijevod te ostvario balans između kreativnosti i vjernosti u prijevodu, ključno je da znanje i spoznaje koje je ostvario analizom dalje iskoristi. Zbog razlika, ali ponekad i sličnosti dvaju jezika i kultura, kod prevođenja često nastaju problemi koji, da bi se prijevod ostvario, moraju biti riješeni. Kako bi prešao takve prepreke, prevoditelj je tijekom

prevođenja konstantno primoran donositi odluke. Pomagala koja pri tome koristi raznorazne su prevoditeljske strategije, a vrsta odabrane strategije uvelike ovisi o kontekstu i vrsti problema.

Primjerice, ako je u pitanju sintaksa ili, preciznije, odnos među riječima u rečenici, surečenicama u složenim rečenicama i rečenicama u tekstu, problemi često nastaju naprosto jer se svaki jezik razlikuje po načinu na koji se u tome jeziku rečenicama izražavaju misli i ideje (Mendez 2009:113). Razlike se lako mogu vidjeti ne samo u sintagmatskim, već i u paradigmatiskim odnosima, pogotovo ako postoje veće tipološke i strukturalne razlike među jezicima. Kod prevođenja izvornog teksta na ciljni jezik, korištenjem različitih prevoditeljskih strategija kako bi se tekst prilagodio tendencijama ciljnog jezika, upravo se zbog tih razlika forma rečenica izvornog teksta često narušava. Međutim, kako bi se očuvao stil pisca i prenio izvorni efekt teksta, odgovarajuću strategiju potrebno je pomno izabrati.

Na primjer, Chesterman (2010) pravi razliku između sintaktičkih ili gramatičkih strategija te semantičkih i pragmatičkih strategija prevođenja. No, kako i sam tvrdi, strategije se često poklapaju i koriste istovremeno (Chesterman 2010:157). Sintaktičke strategije odnose se na sintaktičke promjene, te uglavnom utječu na formu, a ne toliko na značenje. Neke od njih koje mogu promijeniti odnose među rečenicama i riječima u rečenici su transpozicija, pomak jedinice, promjena strukture sintagme, promjena strukture surečenice, promjena strukture rečenice, promjena u koheziji, pomak u razini i promjena stilske figure (Chesterman 2010).

Transpozicija se odnosi na promjene u vrsti riječi te za sobom često povlači i promjene u strukturi. U primjeru (2) (Chesterman 2010:156) može se vidjeti kako se imenica u ciljnom tekstu mijenja u glagol.

(2) IT: Durch *Einbeziehung* von Mietwagenfirmen...

CT: Car rental companies have been *incorporated*...

Koristeći strategiju pomaka jedinice, poput riječi, surečenice i rečenice, prevoditelj jedinicu izvornog teksta mijenja u neku drugu jedinicu. Primjer (3) (Chesterman 2010:156) prikazuje da ono što je u njemačkom jeziku jedna zavisno složena rečenica, u engleskom se pretvara u dvije zasebne rečenice.

(3) IT: Wir akzeptieren folgende Kreditkarten und ersuchen Sie, jene, mit der Sie Ihre Rechnung begleichen wollen, anzukreuzen.

CT: We accept the following creditcards. Please mark the one which you would like to have charged.

Promjene strukture sintagme promjene su u broju, određenosti i modifikacijama imenica te promjene u licu, vremenu i modalitetu glagola. Kao što je prikazano u primjeru (4) (Chesterman 2010:157), glagol na njemačkom koji je u trećem licu jednine u engleskom se mijenja u drugo lice jednine jer se promijenio subjekt rečenice.

(4) IT: Diese Ausgabe von SKY LINES *enthält...*

CT: In the present issue of SKY LINES *you will find...*

Za razliku od promjena struktura sintagme, promjena strukture surečenice obuhvaća promjene rečeničnih dijelova, promjene u glagolskom stanju, glagolskom načinu i prijelaznosti. U primjeru (5) (Chesterman 2010:158) prikazana je promjena glagola iz trpnog stanja u njemačkom jeziku u aktivno stanje u prijevodu na engleski.

(5) IT: Artikel- und Preisänderungen *vorbehalten.*

CT: *We reserve the right to make alterations to articles and prices.*

Uz promjene unutar samih surečenica i jednostavnih rečenica, promjene mogu nastati i na razini surečenica. Takve promjene uključuju promjene glavne rečenice u zavisnu rečenicu i obratno, promjene u vrsti zavisne rečenice itd. Primjer (6) (Chesterman 2010:158) tako prikazuje jednostavnu rečenicu na njemačkom, koja se u prijevodu na engleski mijenja u složenu rečenicu.

(6) IT: Schon der Name signalisiert ein sorgfältig durchdachtes Qualitätsprogramm...

CT: As its name suggests, this is a painstakingly devised quality program...

Nadalje, promjena u koheziji strategija je koja utječe na korištenje elipse, substitucije, zamjenica, ponavljanja i na različite vrste veznika. U primjeru (4) (Chesterman 2010:157) može se vidjeti kako se pokazna zamjenica *diese* 'ovaj/ova', koja označava blizinu nečega, u engleskom mijenja u sintagmu *the present issue*, koju čine određeni član, pridjev i imenica.

Prevoditelj se pri prevođenju može odlučiti i na pomicanje u razini, prelazeći s jedne razine na drugu, a to uključuje fonologiju, morfologiju, sintaksu i leksik. Kao što je prikazano u primjeru (7) (Chesterman 2010:160), jedna leksička jedinica na njemačkom u engleskom se može pretvoriti u relativnu rečenicu.

(7) IT: ... nur ein kleine Auswahl unserer JET SHOP *Produktpalette*

CT: ... only a small selection of the JET SHOP *articles available*

Konačno, kod promjena stilskih figura radi se o promjenama za koje se prevoditelj odlučuje kada naiđe na figure poput ponavljanja ili aliteracije. Prevoditelj figuru može zamijeniti nekom drugom kojom će ostvariti sličnu funkciju, može ju u potpunosti ispustiti iz prijevoda, ili dodati novu stilsku figuru u prijevodu, iako kao takva u potpunosti izostaje u izvornom tekstu. Primjer (8) (Chesterman 2010:161) prikazuje potonje. Prevoditelj je prijevod odlučio stilizirati te je umjesto sintagme *culture lovers* upotrijebio *culture vultures* stvarajući ujedno malo snažniji pojam i fonološku igru.

(8) IT: Kulturfans

CT: Culture vultures

Osim sintaktičkih strategija, Chesterman (2010:162) navodi i semantičke, koje se tiču leksičke semantike i rečeničnog značenja te korištenjem dovode do promjena u značenju. Neke od njih, koje bi u određenim kontekstima za sobom mogle povlačiti i promjene u sintaksi, jesu promjena razine apstrakcije, promjena u distribuciji, promjena u isticanju, parafraziranje i promjena tropa.

Pri promjeni razine apstrakcije, prevoditelj ciljani tekst čini ili konkretnijim ili apstraktnijim od izvornog teksta, kao što je ilustrirano u primjeru (9) (Chesterman 2010:163), gdje je prijevod dodavanjem imenica *corners* i *globe* konkretiziran.

(9) IT: aus aller Welt

CT: in all corners of the globe

Osim konkretizacije i apstrahiranja, prevoditelj neki semantički koncept u ciljnom tekstu može iskazati i koristeći više ili manje leksičkih jedinica od onih korištenih u izvornom tekstu. Međutim, dodavanjem leksičkih jedinica, efekt teksta može postati slabiji, dok se njihovim oduzimanjem može postići snažniji učinak. Potonje je prikazano u primjeru (10) (Chesterman 2010:164).

(10) IT: ... jene, mit der Sie *Ihre Rechnung begleichen* wollen

CT: ... the one which you would like to have *charged*

Nadalje, prevoditelj određene dijelove ciljnog teksta može odlučiti više ili manje istaknuti ili istaknuti dio teksta koji u izvornom tekstu nije istaknut, kao što je prikazano u primjeru (11) (Chesterman 2010:164).

(11) IT: informativ

CT: in a *highly* informative way

Primjer (12) (Chesterman 2010:165) prikazuje uporabu parafraziranja pri prevođenju. Često nazvana i slobodnim prevođenjem, tehniku parafraziranja dobro je koristiti kada ciljni jezik ne sadrži ekvivalentnu riječ ili izraz korišten u izvornom tekstu. Pri parafraziranju se, naime, semantički elementi na razini leksema negiraju kako bi se prenijelo pragmatičko značenje jedinice na višoj razini, poput cijele rečenice.

(12) IT: Wenn Sie sich entschließen, die Vorteile zu nutzen...

CT: If you decide to become a member of the scheme...

Naposljetku, kod promjene tropa u prijevodu, ako za slikoviti izraz ili stilsko sredstvo u ciljnom jeziku ne postoji ekvivalent, prevoditelj može odabrati semantički različit, ali sličan izraz, zatim isti trop, ali izražen drugim slikama, kao u primjeru (13) (Chesterman 2010:166), ili pak trop izvornog teksta može i ispustiti.

(13) IT: Als Kaiserin Elisabeth... Kaiser Franz Josephs *ein und alles* (war)

CT: In the days (when)... the Empress Elizabeth... was still *the apple of* Emperor Franz Joseph's eye...

Konačno, prevoditelj uz sintaktičke i semantičke može koristiti i pragmatičke strategije, koje se uglavnom odnose na selekciju informacija u ciljnom tekstu, što često rezultira sintaktičkim i semantičkim promjenama mijenjajući pritom formu i značenje teksta. Na odluke koje prevoditelj donosi primjenjujući pragmatičke strategije prije svega utječe njegovo razumijevanje ciljne publike. Promjene u eksplicitnosti, promjene u interpersonalnim odnosima i ilokucijske promjene samo su neke od pragmatičkih strategija koje navodi Chesterman (2010:167).

Primjerice, prijevod se može učiniti eksplicitnijim i implicitnijim od izvornog teksta. Ako prevoditelj ciljni tekst želi učiniti više eksplicitnim, tada će tekstu eksplicitno dodati elemente koji su izvornom tekstu tek implicirani, kao što je prikazano primjerom (14) (Chesterman 2010:168), gdje prevoditelj eksplicitno navodi što se šalje. Suprotno tome, ako

prevoditelj smatra da čitatelji teksta sami mogu doći do određenih zaključaka te tekst želi učiniti više implicitnim, tada će eksplicitni sadržaj iz izvornog teksta u ciljnom tekstu izostaviti.

(14) IT: Bei *Versand* in das Ausland

CT: ... when *merchandise is dispatched* abroad

Na izbor strategije od velikog utjecaja može biti i razlika između stilova dvaju jezika koji se koriste u određenim situacijama. U tom slučaju, prevoditelj može promijeniti interpersonalne odnose mijenjajući stupanj formalnosti, razinu korištenja stručne terminologije, stupanj uključenosti čitatelja koju je odredio autor i sl. Tako je iz primjera (15) (Chesterman 2010:170) vidljiva razlika između njemačkog i engleskog. Dok je u njemačkom uobičajeno obraćati se putnicima vrlo formalnim tonom, u engleskom je stupanj formalnosti i privrženosti adresiranima na nešto nižoj razini.

(15) IT: Sehr geehrte Fluggäste!

CT: Dear passengers!

Razlike među jezicima također mogu rezultirati i različitim načinima na kojima se iskazom postiže neki društveno djelotvorni čin. Upravo se zbog tih razlika prevoditelj može odlučiti za promjenu ilokucije u prijevodu. Tako, na primjer, kada se glagol koji je u izvornom tekstu u indikativu u prijevodu promjeni u imperativ, mijenja se i društveno djelotvorni čin iz izjave u zahtjev. Ilokucijske promjene, kao što je vidljivo i u primjeru (16) (Chesterman 2010:170), gdje su od jedne nastale dvije rečenice, obično utječu na korištenje drugih strategija kojima nastaju i ostale promjene.

(16) IT: Beweggrund war seine Sorge über der Unfrieden zwischen Polen, Russen, Deutchen und Juden in seinem Geburtsort Byalistok.

CT: *His motive?* The unrest between Poles, Russians, Germans and Jews in his native town of Bialystok.

Navedene su promjene samo neke od sintaktičkih, semantičkih i pragmatičkih strategija prevođenja. Kako bi prevladali jezične i kulturološke razlike te izvorni tekst što vjernije prenijeli ciljnoj publici, prevoditelji različite strategije nerijetko koriste i istovremeno. Poput kulturoloških, jezične razlike također poznaju više razina, a često su veće ako su jezici međusobno tiploški više udaljeni, kao primjerice hrvatski jezik, koji pripada

slavenskim jezicima, i nizozemski, koji je germanski jezik. Stoga, čak i bez znanja tih jezika, ne bi bilo krivo predvidjeti da se i njihove gramatike poprilično razlikuju.

2.3 Sintaksa hrvatskog i nizozemskog jezika

2.3.1 Sintaksa hrvatskog jezika

Hrvatski jezik pripada slavenskoj skupini jezika te bi se mogao opisati kao sintetički, flektivni jezik. Kako je navedeno u Hrvatskoj enciklopediji², u flektivnim se jezicima gramatičke kategorije izražavaju fleksijom – promjenom oblika riječi u morfološkim paradigmama. Pritom “riječi mijenjaju samo oblik, ali ostaju u istoj kategoriji”³. Primjerice, “u hrvatskome paradigma glagola *biti* s obzirom na kategoriju lica u indikativu prezenta” glasi: jesam, jesi, jest, jesmo, jeste, jesu⁴.

Ovisno o tome u kojoj su vrsti odnosa i radi li se o sročnosti, upravljanju ili pridruživanju, u hrvatskom jeziku tagmemi u sintagmama mogu se slagati u rodu, broju i padežu⁵. Hrvatski je nominativno-akuzativni jezik, što znači da se subjekt svih glagola označava na isti način, a za objekt se koristi neki drugi način. U hrvatskom je tako subjekt uvijek u nominativu, dok je direktni objekt uvijek u akuzativu. Budući da hrvatski ima padeže koji se odnose na imenice, pridjeve, brojeve i zamjenice, red je riječi u rečenici uglavnom slobodan. Međutim, pravilo je da tema, već poznata i manje istaknuta obavijest, dolazi prva, a nakon nje slijedi rema, koja izriče nešto novo u rečenici⁶. U stilski neobilježenom ili neutralnom redu riječi u jednostavnoj rečenici prvo dolazi subjekt, nakon čega slijede predikat i objekt, kao što je prikazano u primjeru (17a). Međutim, u hrvatskom subjekt sintaktički ne mora nužno biti izražen, nego se ponekad raspoznaje po glagolu te je prisutan samo u dubinskoj strukturi, kao u rečenici (17b). Ako se radi o zavisno složenoj rečenici, poput (17c), u zavisnoj rečenici redosljed riječi može biti isti kao u glavnoj, gdje na prvo mjesto dolazi subjekt, nakon čega slijede predikat i objekt. U slučaju da se u rečenici nalaze dva objekta, oba stoje iza predikata, kao u rečenici (17d)⁷.

(17) a) Tata kuha ručak.

---

² <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=19878>

³ <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=19876>

⁴ <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=19876>

⁵ <http://hrvatskijezik.eu/sintaksa-i-sintakticki-odnosi/>

⁶ <http://hrvatskijezik.eu/red-rijeci-u-recenici/>

⁷ <http://hrvatskijezik.eu/red-rijeci-u-recenici/>

- b) Volim gledati filmove.
- c) Marko gleda televiziju, iako Iva čita knjigu.
- d) Marija je dala knjigu Marku.

Za razliku od neutralnog reda riječi, kada je riječ o stilski obilježenom redu riječi redosljed sintaktičkih kategorija vrlo je slobodan te ovisi o tome koje riječi govornik želi istaknuti i staviti na prvo i posljednje mjesto u rečenici, kao što je vidljivo iz primjera (18)⁸.

(18) Tebi je dala knjigu, a ne Marku.

Kako navodi Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, “iako je red riječi u hrvatskome standardnom jeziku relativno slobodan, postoje pravila koja su obavezna, a odnose se na položaj nenaglašenih riječi (klitika) u rečenici”⁹. Zanaglasnice tako teže početku rečenice, a najčešće dolaze iza prve naglašene riječi u rečenici te stoga nerijetko razdvajaju imenicu od njezina atributa, kao u rečenici (19).

(19) Novi ga je dokaz oslobodio krivnje.

Ako je riječ o zamjenskim zanaglasnicama, u rečenici prvo dolaze one u dativu, a tek zatim one u genitivu i akuzativu. Na primjer, *Ivan mi ga je pokvario*. Nadalje, “zanaglasnice ne mogu stajati na početku rečenice, iza niječne čestice te iza veznika *i*”¹⁰, a glagolska se zanaglasnica uz povratne glagole i glagole u perfektu može izostaviti, kao u primjeru (20)¹¹.

(20) Marina me neobično snažno podržavala sve ove godine.

Za razliku od zanaglasnica, “prednaglasnice se nalaze ispred prve naglašene riječi u naglasnoj cjelini”¹². Prijedlozi tako stoje ispred riječi kojoj određuju padeže (npr. *Dodaj mi knjigu s radnog stola*), ali između sastavnih djelova neodređenih zamjenica (npr. *Ne bih ga mijenjala ni za što*). Različito od prijedloga, niječnica *ne* nalazi se ispred predikata i piše se odvojeno (npr. *Mala djeca ne vole biti sama*)¹³.

---

⁸ <http://hrvatskijezik.eu/red-rijeci-u-recenici/>

⁹ *ibid.*

¹⁰ *ibid.*

¹¹ *ibid.*

¹² *ibid.*

¹³ *ibid.*

2.3.2 Sintaksa nizozemskog jezika

Budući da je nizozemski germanski jezik, tipološki se razlikuje od hrvatskog. No, nizozemski je jezik od hrvatskog drukčiji i po tome što je više analitički, a ne toliko sintetički jezik, te su ulogu morfema u izražavanju gramatičkih kategorija preuzele samostalne riječi poput prijedloga i posvojnih zamjenica. Upravo zbog nedostatka deklinacije, sintagmatski odnosi uvelike ovise o redu riječi u rečenici. Primjerice, ako rečenici *Peter ziet Jan* 'Peter vidi Jana', promjenimo redosljed riječi, u *Jan ziet Peter* 'Jan vidi Petera', ona će dobiti drugo značenje. Nadalje, budući da se u nizozemskom jeziku glagolom izriču samo lice i broj, subjekt rečenice uvijek mora biti izrečen imenicom ili zamjenicom.

U zavisnim rečenicama lako se može primjetiti da u nizozemskom na prvo mjesto dolazi subjekt, nakon njega slijedi objekt, a tek zatim predikat, kao što je prikazano u primjeru (21) (A.M.Ž.). Kao i u hrvatskom, u nizozemskom je također uobičajeno da tema u rečenici dolazi prva, a nakon nje slijedi rema.

(21) *Ik studeer linguistiek omdat ik talen leuk vind.*

Ja studiram lingvistiku jer ja jezici nalazim zanimljivo.

'Studiram lingvistiku jer volim jezike.'

Za nizozemski je također karakteristično da se lični ili finitni oblici glagola, iz kojih se vidi koje lice izvršava radnju, u jednostavnim izjavnim rečenicama uvijek nalaze na drugom mjestu u rečenici, dok ostali nelični ili infinitni oblici, poput infinitiva ili participa, dolaze na kraj rečenice, kao što je vidljivo iz rečenica (22a) i (22b) (A.M.Ž.).

(22a) *Jan gaat naar school.*

Jan ićiPREZ.3.L.JD. u škola

'Jan ide u školu.'

(22b) *Jan is naar school gegaan.*

Jan bitiPREZ.3.L.JD. u škola ićiPART..

'Jan je otišao u školu.'

Priložne se oznake u rečenici mogu nalaziti na različitim, no ne svim pozicijama. Često se pojavljuju na početku rečenice i iza ličnog glagola, kao u primjeru (23a) i (23b) (Florijn i sur. 1994:239). Međutim, nadopune subjektu i objektu, uglavnom dolaze iza subjekta ili objekta, kao što je vidljivo iz rečenica u (23c) i (23d) (Florijn i sur. 1994:239).

(23a) *Morgen gaan we naar de strand.*

Sutra ićiPREZ.3.L.MN. mi na plaža

'Sutra idemo na plažu.'

(23b) *We gaan morgen naar de strand.*

Mi ićiPREZ.3.L.MN. sutra na plaža

'Na plažu idemo sutra.'

(23c) *Gisteren gaf Charles woedend de fotograaf een klap.*

Jučer datiIMPF.3.L.JD. Charles ljutito fotograf šamar

'Ljutit, Charles je fotografu jučer opalio šamar.'

(23d) *Je kunt appels ongeschild eten.*

Ti moćiPREZ.2.L.JD. jabuke neoguljeno jestiINF.

'Jabuke možeš jesti neoguljene.'

Prijedložni skupovi također imaju svoje mjesto u nizozemskoj rečenici, a to je ili nakon finitnog glagola ili na kraju rečenice u jednostavnoj i glavnoj rečenici (24a) (Florijn i sur. 1994:241), te prije finitnog glagola ili na kraju u zavisnoj rečenici, kao što prikazuje primjer (24b) (Florijn i sur. 1994:241).

(24a) *Hij heeft bij de rijkste mensen ter wereld behoord.*

On imatiPREZ.3.L.JD. kod najbogatiji ljudi na svijetu pripadatiPART.

'Pripadao je najbogatijim ljudima svijeta.'

(24b) *Hij was niet gelukkig hoewel hij bij de rijkste mensen ter wereld heeft behoord.*

On bitiIMPF.3.L.JD. neg. sretno iako on kod najbogatiji ljudi na svijet imatiPREZ.3.L.JD. pripadatiPART.

'Nije bio sretan iako je pripadao najbogatijim ljudima svijeta.'

Nizozemski sadrži i jedinstvene jezične pojave koje se ne mogu naći u drugim jezicima. "Zamjenica" *er* jedna je od takvih te u nizozemskom ima više različitih funkcija. Tako se može koristiti ekspletivno (*Er wordt gelachen en gedronken* 'Smije se i pije se') (A.M.Ž.), kvantitativno (*Ik heb er drie* 'Imam (ih) tri') (A.M.Ž.) i prepozicijski (*Wij sporen er de buurvrouw toe aan* 'Nagovaramo susjedu da to učini')¹⁴. U glavnoj se rečenici nalazi nakon

---

¹⁴ http://www.ucl.ac.uk/dutchstudies/an/SP_LINKS_UCL_POPUP/SPs_english/linguistics/syntax_er.html

finitnog glagola, a u rečenicama s inverzijom, poput zavrnisnih i upitnih rečenica, nakon subjekta, kao što je vidljivo iz primjera¹⁵ (25) (A.M.Ž.).

(25) *Waarom heb je er vijf gekocht?*

Zašto imatiPREZ.2.L.JD. ti to pet kupitiPRET.

'Zašto si (ih) kupio pet?'

Konačno, nizozemski je zanimljiv i po tome što se, kako bi se izrazilo gibanje ili smjer neke radnje, u kombinaciji s glagolima koriste različiti prijedlozi (kao prefiksi), poput nekih koji su navedeni u primjerima (26a) i (26b) (Pos 2011:6). Za razliku od nizozemskog, u primjeru (26b) može se primijetiti da je u hrvatskom smjer radnje iskazan već samim glagolom.

(26a) *Hij rende de trap af.*

On trčatiIMPF.3.L.JD. stuba nadolje

'Trčeći, sišao je niz stube.'

(26b) *Hij rende het huis uit.*

On trčatiIMPF.3.L.JD. kuća van.

'Istrčao je iz kuće.'

U poglavljima 2.3.1 i 2.3.2, zbog ograničenog opsega ovog rada, navedene su samo neke karakteristike sintakse hrvatskog i nizozemskog jezika, čije su gramatike puno opsežnije te opisuju još mnoštvo jezičnih fenomena. Međutim, već se iz spomenutih sintaktičkih odnosa može zaključiti da hrvatski i nizozemski drukčije funkcioniraju. Hrvatski i nizozemski strukturalno se razlikuju pa se tako u hrvatskom odnosi i funkcije imenskih riječi označuju padežima, dok je u nizozemskom tu ulogu preuzeo redosljed riječi, čime je ujedno postao od velike važnosti te je dosta rigidniji od onoga u hrvatskom. U nizozemskom zato finitini glagol uvijek mora biti na drugom mjestu u rečenici, što u hrvatskom nije pravilo. Jezici se nadalje razlikuju i po tome što u nizozemskom subjekt uvijek mora biti izražen, dok u hrvatskom može biti iskazan i glagolom. Stoga, ako se sagledaju i neminovne kulturološke razlike te fenomeni poput nizozemskog *er*, koji su specifični samo za jedan od jezika, da bi se prijevodom dobio dobar ekvivalent teksta u ciljnom jeziku, prevoditelj mora naći načine za prevladavanje tih razlika kako bi se u ciljnom tekstu očuvali, između ostalog, i ritam i forma te doživljaj izvornog teksta.

---

¹⁵ *ibid.*

3. Cilj rada

Od samih početaka prevođenja, među prevoditeljima i teoretičarima vode se rasprave ne samo o tome što je prevođenje, već i o načinima koji bi prevoditelju pomogli prevladati razlike između jezika te probleme u prevođenju koje te razlike stvaraju. Takve se razlike mogu uočiti i između hrvatskog i nizozemskog, a neke vezane za sintaksu spomenute su u poglavljima 2.3.1 i 2.3.2. Budući da između nizozemskog i hrvatskog postoje određene sintaktičke razlike, cilj je ovog rada istražiti koje se od tih razlika pojavljuju pri prevođenju teksta s nizozemskog na hrvatski te nastaju li pritom određeni sintaktički problemi poput korištenja različitih vrsta riječi na nizozemskom i hrvatskom za izricanje istih situacija; načina izricanja funkcija nizozemskih članova u hrvatskom; različitih načina korištenja pasiva; promjene redoslijeda riječi u rečenici; obvezatnosti i neobvezatnosti izricanja subjekta; te korištenja jedinstvenih jezičnih konstrukcija. Također se želi utvrditi koje će prevoditeljske strategije prevoditelj koristiti za rješavanje sintaktičkih problema, a koje u slučaju mogućeg istovremenog pojavljivanja semantičkih i pragmatičkih problema, poput korištenja različitih tropa i promjene količine informacija potrebnih čitatelju za razumijevanje teksta.

4. Građa i metodologija

Kako bih dobila odgovore na pitanja postavljena u poglavlju 3, prevela sam i analizirala s nizozemskog na hrvatski jezik prolog i prvo poglavlje prve epizode Harry Mulischevog romana *De Aanslag* ("Atentat") iz 1982. godine. Harry Mulisch (1927.-2010.) bio je jednim od najpoznatijih i najvažnijih poslijeratnih nizozemskih pisaca. Drugi svjetski rat na Mulischa je imao velik utjecaj – čak toliki da je tvrdio kako je on sam Drugi svjetski rat¹⁶. S majkom, koja je bila Židovka, uspio je izbjeći transportaciju u koncentracijski logor zahvaljujući svojem ocu koji je kolaborirao s nacistima¹⁷. Stoga nije neobično što je vrlo česta tema njegovih djela upravo Drugi svjetski rat. *Atentat* je zasigurno njegovo najpoznatije djelo i upravo je zahvaljujući njemu postao međunarodno priznat. Roman je preveden na više od dvadeset jezika, ekraniziran je 1986. godine te je nagrađen Oskarom i Zlatnim globusom kao najbolji strani film.

---

¹⁶ <http://www.literatuurgeschiedenis.nl/lg/20ste/auteurs/lg20033.html>

¹⁷ <http://www.mulisch.nl/>

Atentat nije samo poslijeratni, već i psihološki roman, jer prati odrastanje jednog dječaka, Antona Steenwijka, i njegovo sučeljavanje s prošlošću, mržnjom i tragedijom koja je zadesila njegovu obitelj za vrijeme Drugog svjetskog rata. Radnja romana započinje na rubu nizozemskog grada Haarlema atentatom na kolaboracionista Fake Ploega, čije su tijelo Antonovi susjedi pomaknuli i ostavili ispred kuće Antonove obitelji. Nakon što Njemci bombardiraju njihovu kuću i smaknu mu brata i roditelje, Anton se uspije preseliti kod strica u Amsterdam. Tijekom odrastanja susreće ljude iz djetinjstva te se malo po malo prisjeća što se te večeri dogodilo te na kraju doznaje i zašto se to dogodilo baš njemu i njegovoj obitelji.

Roman je pisan poprilično jednostavnim jezikom, što ga čini dostupnim širokoj publici. Istovremeno je obogaćen lako prepoznatljivim metaforama, koje uz radnju, kroz koju uz Antona postepeno sve više saznajemo o atentatu, roman čine lako čitkim.

Kod prevođenja teksta uvelike mi je pomogao prijevod *Atentata* s njemačkog na hrvatski Marije Katačić-Horvat i Dragutina Horvata iz 1987. Smatram da prijevod s njemačkog sadrži odlična rješenja pojedinih dijelova, a to se pogotovo odnosi na igre riječima i prijevode imena, poput imena Antonove kuće te kuća njegovih susjeda, koja ujedno nose i značenje. Budući da sam mišljenja da su Katačić-Horvat i Horvat (1987) takve prevoditeljske probleme uspješno riješili, ta sam rješenja odlučila preuzeti u svom prijevodu, što sam naznačila i u samom prijevodu.

Uspoređivanjem rečenica i reda riječi u rečenicama izvornog teksta s onima u ciljnom tekstu te njihovom analizom pokušala sam pobliže opisati sintaktičke probleme na koje sam nailazila prevodeći odabranu građu. U petom poglavlju prikazan je prijevod teksta. Rečenice u ciljnom tekstu označene asteriskom preuzete su iz prijevoda *Atentata* Marije Katačić-Horvat i Dragutina Horvata (1987). Zasebni primjeri sintaktičkih problema prikazani su u tablicama potpoglavlja 6.1, 6.2 i 6.3. Tablice su podijeljene na dva stupca. Prvi stupac označava gdje se u ciljnom tekstu primjer nalazi. Rimskim je brojem naznačen odlomak, a arapskim broj retka ciljnog teksta iz kojeg je primjer preuzet. U drugom je stupcu prikazan izvadak izvornog teksta i prijevod izvatka na hrvatski. U potpoglavlju 6.1 analizirane su sintaktičke strategije, u potpoglavlju 6.2, semantičke strategije, a u potpoglavlju 6.3, pragmatičke strategije, koje su korištene kako bi se sintaktički problemi pri prevođenju uspješno riješili.

5. Atentat

Prolog

- I 1 Nekoć davno, za vrijeme Drugog svjetskog rata, stanoviti Anton Steenwijk živio je sa svojim roditeljima i bratom na rubu Haarlema. U uskoj ulici, koja se duljinom od stotinu metara pružala duž kanala te se zatim u blagom luku ponovo pretvarala u običnu ulicu, nedaleko jedna od druge, nalazile su se četiri kuće. Okružene svaka svojim vrtom, s malim balkonima, erkerima i strmim krovovima, nalikovale su vilama, iako bi se prije moglo reći da su male, nego velike. Na gornjim su katovima u svim sobama zidovi bili kosi. Kuće su izgledale sivo i poprilično zapušteno, jer se ni tridesetih godina nisu dobro održavale. Svaka je kuća nosila ugledno građansko ime, koje je potjecalo iz boljih vremena:
- 9 Lijep vidik   Počin   Nehaj   Spokoj*
- II 1 Anton je živio u drugoj kući slijeva. Onoj s krovom od trske. Tako se već zvala kada su ju njegovi roditelji unajmili netom prije rata; njegov bi ju otac radije bio nazvao “Eleutheria”¹⁸ ili nešto tome slično, ali pisano slovima grčkog alfabeta. Ni prije no što se dogodila katastrofa, Anton ime “Počin” nije shvaćao kao mir, odmor, nego kao otpočinjanje, nemir, kao nagovještaj nečega što dolazi – kao što “plah” ne znači samo “plašljiv”, nego i “nagao”*.
- III 1 U “Lijepu vidiku” stanovali su Beumerovi, jedan umirovljeni, boležljivi prokurator sa ženom. Anton bi ih ponekad posjetio i svaki put dobio bi šalicu čaja i keksić kojeg su zvali “suhi keks” – naravno, dok je još bilo čaja i keksića, a to je bilo prije početka ove pripovijesti, pripovijesti o jednom incidentu. Ponekad bi mu gospodin Beumer pročitao jedno poglavlje iz 5 “Tri mušketira”. Gospodin Korteweg, susjed s druge strane, iz “Nehaja”, bio je pomorski časnik na prekoceanskim brodovima*, kojega je rat prisilio na nerad. Nakon ženine smrti, pod njegov se krov vratila kćer Karin, koja je bila medicinska sestra. S vremena na vrijeme, Anton bi posjetio i njih, prolazeći kroz otvor u živici vrta iza kuće. Karin je uvijek bila ljubazna, ali njen otac nije mu pridavao nimalo pažnje. Stanovnici te ulice nisu se često 10 družili, ali najpovučeniji od svih bio je bračni par Aarts, koji je od početka rata stanovao u

---

¹⁸ Sloboda (op. prev.)

“Spokoju”. Pričalo se da je muž zaposlen u jednom osiguravajućem društvu, no i to je bilo upitno.

- IV 1 Četiri su kuće očito bile zamišljene kao početak nove gradske četvrti, ali od planirane četvrti nije nastalo ništa. Svuda uokolo, prostirala su se naplavljena izdignuta polja zvana “landjes”, obrasla korovom, grmljem i više ne tako mladim drvećem. Upravo bi na ta polja Anton često zalazio; čak bi se i djeca iz obližnjeg susjedstva tamo igrala. Ponekad, za kasna sumraka, kad
5 bi ga majka zaboravila pozvati kući, podigla bi se osjetna tišina, koja ga je ispunjavala očekivanjima – čega, ni sam nije znao*. Nečega vezanim za vrijeme koje će tek doći, kada bude veći, nečim što će se dogoditi tada. Nepomična zemlja i lišće. Dva vrapca koja su odjednom cvrkutajući počela istraživati tlo. Život će biti poput tih večeri u kojima je bio zaboravljen. Tako tajnovit i beskrajan.
- V 1 Opeke ceste koja je prolazila ispred kuća bile su položene u uzorku riblje kosti. Nogostupa nije bilo, već je ulica bila obrubljena travom koja se blago spuštala prema stazi uz vodu, tako da se tu udobno moglo ležati. S druge strane širokog kanala – koji je još samo svojim blagim talasanjem pokazivao da je nekada bio rijeka – nalazilo se nekoliko seoskih kućica i malih
5 farmi, a iza njih sve do obzorja prostirale su se livade*. Još malo dalje, nalazio se Amsterdam. Prije rata, rekao mu je otac, navečer se u oblacima mogao vidjeti odsjaj grada. Anton ga je posjetio nekoliko puta. Bio je u zološkom vrtu Artis i u Rijksmuseumu, i kod ujaka, kod kojeg je jednom noćio. Nadesno, uz jedan od zavoja kanala, nalazila se vjetrenjača koja nikada nije radila.
- VI 1 Dok bi tako ležao i gledao u daljinu, ponekad je noge morao privući k sebi. Utabanim bi puteljkom prolazio muškarac, kao da je upravo stigao iz nekog drugog stoljeća. Nagnut naprijed, oslanjao se o nekoliko metara dug štap, čiji je drugi dio bio prikvačen za pramac teretne brodice, koju je polaganim koracima tako gurao niz vodu. Za kormilom je obično
5 stajala žena u pregači, s kosom skupljenom u punđu, a na palubi se igralo dijete. Štap se koristio i na drugi način. Tada bi muškarac bio na palubi i s jedne strane brodice koračao bi od krme prema pramcu tako da bi štap vukao za sobom kroz vodu; kada bi došao na pramac, koso bi ga zabio u dno, čvrsto bi ga primio i otkoračao bi natrag, gurajući tako brodicu ispod nogu prema naprijed. Taj je dio Antonu uvijek bio najljepši: čovjek koji je koračao natrag
10 kako bi nešto pogurao prema naprijed, a pritom je ostajao na istom mjestu. Nešto je jako čudno bilo u tom, no o tome ni s kim nije razgovarao. Bila je to njegova tajna. Tek kasnije,

kada je o tome pričao svojoj djeci, shvatio je u kakvim je vremenima živio. Takvi su se prizori mogli vidjeti jedino još u filmovima o Africi i Aziji.

- VII 1 Nekoliko puta dnevno prolazile bi teglenice, teško natovarena plovila tamnosmeđih jedara. Polagano bi se prikazale iza zavoja i gurane nevidljivim vjetrom veličanstveno bi ponovo nestale. S motornim brodovima bilo je drugačije. Tutnjajući bi pramcem presjekli vodu u obliku slova V, koje se širilo sve dok nije doseglo obje obale. Tamo bi se voda odjednom 5 podigla i odmah spustila, dok bi brod već bio u daljini. Naposljetku bi odskočila natrag i oblikovala obrnuto V, grčko slovo labda, koje se postepeno sve više sužavalo, ali ovoga puta miješajući se s početnim V, i tako izobličeno doseglo drugu obalu te ponovo odskočilo unatrag, sve dok se cijelom širinom kanala valovi nisu isprepleli u složenu mrežu, koja se mijenjala još neko vrijeme, prije nego li bi se na poslijetku smirila i nestala ostavljajući 10 glatku površinu.

Anton je uvijek iznova pokušavao otkriti točan slijed kretanja valova, ali bi svaki put mreža bila tako komplicirana da je više nije mogao pratiti*.

Prva epizoda 1945

- VIII 1 Bila je večer, oko pola osam. U okrugloj je željeznoj peći nekoliko sati lagano gorjelo par cjepanica, ali je sada ponovo bila hladna. S roditeljima i Peterom sjedio je za stolom u sobi stražnjeg dijela kuće. Na tanjuru se nalazio pocinčani valjak veličine lonca za cvijeće, iz čijeg je gornjeg dijela stršala tanka cijev, račvajući se u obliku slova epsilon. Iz rupica na krajevima 5 šiktala su dva špičasta, blještavo bijela plamička ukoso jedan prema drugome. Uređaj je obasjavao sobu beživotnim svjetlom. U oštrim se sjenama moglo razabrati i nebrojeno puta zakrpano rublje koje se sušilo, pribor za kuhanje, hrpe neispeglanih košulja i sanduk obložen sijenom koji je služio za održavanje topline obroka. Tu su bile i dvije vrste knjiga iz očeve radne sobe: red na ormaru bio je za čitanje, hrpa nekih romana na podu služila je za 10 potpaljivanje vatre u malom štednjaku na kojem se kuhalo ako bi se našlo nešto za kuhanje. Novine nisu izlazile već mjesecima. Život u kući, osim spavanja, odvijao se još jedino u nekadašnjoj blagovaonici. Pomična vrata bila su zatvorena. Iza njih, na uličnu stranu, nalazio se dnevni boravak kamo nisu zalazili cijele zime. Kako bi se što bolje spriječilo prodiranje hladnoće, zavjese su i preko dana bili navučene, pa se s obale činilo da je kuća nenastanjena.

- IX 1 Bio je siječanj 1945. Skoro cijela Europa bila je oslobođena, slavila je, jela, pila, vodila je ljubav i polagano je već počela zaboravljati rat, no Haarlem je sve više i više nalikovao sivom grumenu šljake, poput onog izvučenog iz peći dok je još bilo ugljena.
- X 1 Na stolu ispred majke ležao je tamnoplavi pulover, čija je polovica već bila nestala. U lijevoj je ruci držala klupko vune koje je postajalo sve deblje dok je brzim pokretima desne ruke nit iz pulovera namatala na nj. Anton je promatrao brzo kretanje niti što je skakutala tamo-vamo, brišući pulover iz ovoga svijeta. Njegov se oblik, ravno raširenih rukava, poput nekoga tko
5 želi nešto zaustaviti, pretvarao u klupko. Kada mu se majka osmjehnula, pogled je ponovo spustio na knjigu pred sobom. Plavu je kosu bila splela u dvije pletenice koje su bile zavijene iznad ušiju poput dva puža nalik rogovima egipatskog božanstva Amona*. Tu i tamo bi malo zastala i otpila gutljaj već hladnog čajnog nadomjestka, kojeg je pripravila od otopljenog snijega iz vrta iza kuće. Naime, iako vodovod još nisu isključili, bio je zamrznut te nije radio.
10 Majka je imala rupu u zubu, no po tom se pitanju tada ništa nije moglo napraviti, pa je kako bi spriječila bol – baš kao što je to nekoć činila i njena baka – u šupljinu stavila jedan od klinčića koje je još našla u kuhinji. Kako je ona uspravno sjedila, tako je preko puta nje pogrbljen sjedio njen muž i čitao knjigu. Njegova je tamna, prosijeda kosa izgledala poput potkove koja mu je okruživala ćelavo tjeme. S vremena na vrijeme punhuo bi u dlanove. Iako
15 nije bio radnik, već sudski činovnik pri okružnom sudu, dlanovi su mu bili veliki i neuredni*.
- XI 1 Anton je nosio odjeću koju je njegov brat bio prerastao, a Peter je bio obučen u preveliko crno očevo odijelo. Bilo mu je sedamnaest godina i, kako je naglo počeo rasti, a hrane je bilo sve manje, tijelo mu je izgledalo kao da je sastavljeno od dasaka. Pisao je domaću zadaću. Već nekoliko mjeseci nije izlazio na ulicu: polagano je dostigao dob kada bi ga pri racijama
5 bili mogli pokupiti i poslati na prisilan rad u Njemačku. Budući da je jednom morao ponavljati razred, pohađao je tek četvrti razred gimnazije, a da ne bi još više zaostao, sada ga je podučavao otac, koji mu je između ostaloga zadavao i domaću zadaću. Poput njihovih roditelja, braća nisu puno nalikovala jedan na drugoga. Postoje bračni parovi koji iznimno nalikuju jedno na drugo, a razlog je tomu možda u činjenici da žena liči muževoj majci, a
10 muž ženinom ocu (iako je veća vjerojatnost da se radi o nečem još složenijem), ali obitelj Steenwijk sastojala se od dva jasna dijela: Peter je imao plavu kosu i plave oči na majku, dok je Anton imao očevu tamnu kosu, smeđe oči i tamniju put, koja je oko očiju bila još tamnija. Ni on sada nije išao u školu. Pohađao je prvi razred gimnazije, no zbog nedostatka ugljena božićni su praznici bili produljeni do kraja ekstremno niskih temperatura.

- XII 1 Bio je gladan, ali je znao da će tek iduće jutro ponovo dobiti krišku nedovoljno pečenog kruha s maslacem, koji ima okus po kartonu, i šalicu repinog sirupa. Tog je poslijepodneva sat vremena stajao u redu pred pučkom kuhinjom u dječjem vrtiću. Tek kada se već smračilo pojavila su se ručna kolica s kotlovima u pratnji policajca s puškom o ramenu. Nakon što su mu izbušili kartice za živežne namirnice, dobio je četiri kutlače vodnjikave juhe u lonac koji je ponio sa sobom. Preko polja, na putu kući, kušao je malo te tople, kiselkaste, sluzaste tekućine. Srećom je uskoro bilo vrijeme za spavanje. U njegovim je snovima uvijek vladala sloboda.
- XIII 1 Svi su šutjeli. Ni izvana se nisu čuli nikakvi zvukovi. Oduvijek je bio rat i zauvijek će biti. Nema radija, nema telefona, ništa. Plamičci su šišтали. S vremena na vrijeme, čulo se tiho pucketanje. Sa šalom oko vrata i stopalima u platnenoj vreći koju je majka sašila od stare torbe za namirnice, Anton je čitao članak iz *Prirode i tehnike*. Za rođendan je dobio uvezeno rabljeno izdanje iz 1938. “Pismo našim potomcima”. Na fotografiji je grupa dobro uhranjenih Amerikanaca u košuljama zasukanih rukava uvis gledala prema velikoj, sjajnoj kapsuli u obliku torpeda, koja je vertikalno visila iznad njihovih glava i koja je trebala biti spuštena petnaest metara duboko u zemlju. Tek nakon pet tisuća godina smjeli bi ju otvoriti naši potomci, kako bi dobili predodžbu o civilizaciji u doba svjetske izložbe u New Yorku. U kapsuli izuzetno čvrstog “Cupaloya” nalazio se cilindar od vatrostalnog stakla, a u njemu stotine stvari: mikroarhiv o stanju u znanosti, tehnici i umjetnosti u deset milijuna riječi te tisuću slika, časopisa, kataloga, poznatih romana, razumije se i Biblija, “Očenaš” na tri stotine jezika, poruke velikih ličnosti, ali i filmske snimke stravičnog japanskog bombardiranja Kantona 1937., sjemenje, jedna utičnica, logaritamsko računalo te sve moguće druge stvari; čak i jedan ženski šešir po jesenjoj modi 1938. Sve značajne knjižnice i muzeji svijeta dobili su povelju s točnim podacima o položaju “Cupaloya”, kako bi betonom zasuti “vječni rov” bilo moguće pronaći i u sedamdesetom stoljeću. Ali zašto, pitao se Anton, treba čekati baš do 6938. godine? Ne bi li sve to moglo biti zanimljivo i ranije?
- XIV 1 “Tata? Prije koliko je vremena bilo pet tisuća godina?”
- “Prije točno pet tisuća godina,” odgovorio je gospodin Steenwijk ne podižući pogled s knjige.
- “Da, to znam, ali je li već i tada bilo...mislim...”
- “Reci onda što misliš.”
- 5 “Pa, da li je i tada, kao i danas...”*

“Postojala kultura?”* upitala je majka.

“Da.”

“Zašto nisi dopustila da dijete samo izrazi ono što želi reći?” upitao je gospodin Steenwijk pogledavši suprugu preko naočala. A onda se obrati Antonu: “Tada je kultura bila još u
10 povojima*. Zašto pitaš?”

“Zato što ovdje piše da *nakon* –”

“Gotovo!” uzviknu Peter i uspravi se nad svojim rječnicima i gramatikama. Bilježnicu je pogurnuo ocu te je prišao Antonu. “Što čitaš?”

“Ništa,” reče Anton prekrivši knjigu gornjim dijelom tijela i prekriženim rukama.

15 “Ma, hajde, Toni” reče majka i pogura ga rukom da se uspravi.

“Ja u *njegove* knjige nikada ne smijem zavirivati.”

“Laži i maži, Antone Mussert,”* javi se Peter, – na što je Anton prstima stinuo nos i počeo pjevati:

“Ko Smola sam se rodio

20 Ko Smola ću i umrijeti...”*

“Šutite!” povikao je gospodin Steenwijk i lupio dlanom o stol.

XV 1 Budući da je Anton bio imenjак vođe NSP-a, Nacionalističkog pokreta, djeca su mu se često podrugivala. Fašisti su tijekom rata svoje sinove najčešće nazivali Anton, ili Adolf, a ponekad – kako se moglo pročitati u novinskim oglasima ponosnih roditelja o rođenju nasljednika, ukrašenih SS-znakom ili simbolom NSP-a, zamkom za vukove* – čak i Anton
5 Adolf. Kad bi kasnije Anton upoznao nekoga tko se tako zove, ili ako se zove Ton ili Dolf, pogađao bi je li i on rođen za vrijeme rata. Ako je bilo tako, onda je bilo sasvim sigurno da su mu roditelji bili na pogrešnoj strani, i to ne napola, nego cijelom dušom*. Deset ili petnaest godina nakon rata ime Anton ponovo se počelo davati djeci, što govori o Mussertovoj beznačajnosti, ali s Adolfom je to problem i danas. Tek kada ponovo bude Adolfa, to će biti
10 znak da smo zaista prevladali Drugi svjetski rat; no za to je potreban Treći, tako da Adolfi zauvijek jednom nestanu. I pjesmica koju je Anton pjevao kao protunapad, ne može se razumjeti bez objašnjenja: bila je to nazalna melodija jednog radijskog komičara, koji je,

kada se još smjelo posjedovati radio, nastupao pod imenom Peter Smola. Međutim, još je puno toga danas neshvatljivo – pogotovo samom Antonu.

XVI 1 “Dođi, sjedni pokraj mene,” reče gospodin Steenwijk Peteru uzevši njegovu bilježnicu. Ozbiljnim je glasom počeo čitati svoj prijevod: 'Kao kada zbog kiša i otopljenog snijega nabujale rijeke sa svojom silnom vodom padaju niz planine i bježeći od potopljenih izvora ujedine se u presahlom koritu doline – a daleko u planinama pastir čuje njihovu zaglušujuću
5 tutnjavu: tako je zvučala vika i mukotrpa borba izranjanih vojnika koji se sukobiše prsa o prsa'... Nije li to divno,” rekao je gospodin Steenwijk te je naslonivši se skinuo naočale.

“Da, predivno,“ odvrati Peter. “Pogotovo ako si proveo sat i pol prevodeći tu prokletu rečenicu.”

XVII 1 “Nju bi vrijedilo prevoditi i cijeli dan. Pogledaj samo kako oslikava prirodu, ali samo neposredno, u obliku usporedbe. Jesi li primijetio? Ono što ti ostane u pamćenju nisu vojnici koji se bore, nego ta slika prirode – ona je još tu. Bojno polje je nestalo, ali te rijeke još su ovdje, njih još uvijek možeš čuti, i tada si ti onaj pastir. To je kao da želi reći da je svo naše
5 postojanje usporedba neke druge priče i da se radi o tome da saznamo tu drugu priču.”

“To je onda, po svemu sudeći, rat,”* rekao je Peter.

Gospodin Steenwijk se pravio da ga nije čuo.

“Savršeno si to uradio, sine. Samo s jednom greškom. Nisu 'rijeke' što se sjedinjuju, nego 'dvije rijeke'.”

10 “Gdje to piše?”

“Ovdje: *symballeton*, to je dual, susretanje dviju stvari, dvije. Tek se onda može napraviti usporedba s dvije vojske. To je forma koja postoji jedino kod Homera. Sjeti se i 'simbola', koji dolazi od *symballo*, 'ujediniti', 'sresti se'. Znaš li što je bio *symbolon*?”

“Ne,” odgovorio je Peter, tonom kao da ga ni ne zanima.

15 “A što je to, tata?” upita Anton.

“To je bio kamen kojeg su presjecali na pola. Zamisli da noćim u jednom drugom gradu i pitam domaćina može li jednom primiti i tebe, – kako on to može znati da si ti zaista moj sin?”

Zato napravimo symbolon, njemu ostane jedna polovica, a tebi kod kuće dam drugu. Tako kada dođeš kod njega, polovice će se savršeno spojiti jedna s drugom.”

XVIII 1 “Kako dobro!” reče Anton. “To ću i ja jednom napraviti.”

Peter zastenje i okrene se na drugu stranu.

“Zašto, za boga miloga, ja to sve moram znati?”

5 “Ne za boga miloga,” odgovori gospodin Steenwijk pogledavši ga preko naočala, “u ime čovječanstva. Vidjet ćeš koliko ćeš u životu uživati u tome.”

Peter zatvori svoje knjige, stavi ih na hrpu i reče čudnim glasom:

“Tko promatra ljude, glasno se smije.”

“Na što se pak to odnosi, Peter?” upita majka, jezikom gurajući klinčić na svoje mjesto.

“Ni na što.”

10 “Toga sam se i bojao,” reče gospodin Steenwijk. “Sunt pueri pueri pueri puerilia tractant.”¹⁹

Pulover je nestao, a gospođa Steenwijk položila je klupko vune u svoju košaru za pletivo.

“Hajmo odigrati još jednu igru prije nego što pođemo na spavanje.”

“Zar već sada na spavanje?” reče Peter.

“Moramo štedjeti karbit. Imamo ga još samo za nekoliko dana.”

15 Iz jedne od ladica komode, gospođa Steenwijk izvadila je “Čovječe ne ljuti se”, gurnula je svjetiljku u stranu i rasklopila ploču za igru.

“Ja bih bio zeleni,” reče Anton.

Peter ga pogleda te upre prst o čelo.

“Misliš da ćeš onda lakše pobijediti?”

20 “Da.”

“To ćemo još vidjeti.”

---

¹⁹ Djeca pričaju djetinjarije (op. p.)

Gospodin Steenwijk položi otvorenu knjigu pokraj sebe na stol i uskoro se ništa drugo nije moglo čuti osim kotrljanja kocke i lupkanja pijuna po kartonu. Bilo je skoro osam sati: doba policijskog sata.

25 Vani je bilo tako tiho, kao što mora da je na mjesecu.

6. Rezultati

Kako bih pokazala da zbog sintaktičkih razlika u hrvatskom i nizozemskom jeziku u prevođenju teksta s nizozemskog na hrvatski mogu nastati sintaktički problemi koje prevoditelj mora riješiti koristeći određene prevoditeljske strategije, svoj sam prijevod prologa i prvog poglavlja prve epizode Harry Mulischevog romana *De Aanslag* s nizozemskog na hrvatski jezik analizirala uspoređujući rečenice izvornog i ciljnog teksta. Rezultati analize prikazani su u poglavljima 6.1, 6.2 i 6.3.

6.1 Sintaktičke strategije prevođenja

6.1.1 Transpozicija

Transpozicija se odnosi na promjene u vrsti riječi te za sobom često povlači i promjene u strukturi. U tablici 1 prikazane su promjene iz glagola u pridjev i obratno, iz glagolskog priloga sadašnjeg u funkciji pridjeva u glagol, iz glagola u glagolski prilog, iz priloga u pridjev, iz prijedloga u glagol, te iz glagolskog pridjeva trpnog i iz glagola u imenicu, koje su nastale pri prevođenju *Atentata* s nizozemskog na hrvatski jezik. Budući da se nizozemski i hrvatski razlikuju utoliko što se u nizozemskom često koriste glagolski prilozima sadašnjim u funkciji pridjeva poput *groeien* u (X:2) i *heen en weer schietende* u (X:3), koji nastaju od glagola, u ovom slučaju *groeien* (rasti) i *heen en weer schieten* (skakutati tamo-vamo), što u hrvatskom jeziku stilistički nije uobičajeno, kod prevođenja se takav jaz mogao premostiti strategijom poput transpozicije. Također, kako bi ciljni tekst bio vjeran stilistici hrvatskog jezika, ono što je glagol u zavisno ili nezavisno složenoj rečenici u izvornom tekstu na nizozemskom, u hrvatskom je postao nerijetko korišteni glagolski prilog. Nadalje, pasiv, tj. glagolski prilog trpni, korišten u izvornom tekstu u primjeru (XII:4), u hrvatskom se, gdje se takve pasivne konstrukcije ipak rjeđe koriste, transpozicijom i korištenjem imenice izbjegao. Međutim, iz primjera poput (X:2), (XVI:5) i (XVII:3) koji uključuju i pomicanje u razini, lako se može uočiti kako transpozicija ne nastupa uvijek u izolaciji, već se nerijetko koristi i istovremeno s ostalim strategijama.

Promjena glagola u pridjev i obratno	
(XVIII:14)	We moeten <u>zuinig zijn</u> met het carbid. = Moramo <u>štedjeti</u> karbit.
(XV:12)	... <u>is</u> zonder uitleg <u>niet meer begrijpelijk</u> = ... <u>ne može se razumjeti</u> bez objašnjenja.

(III:10)	... <u>het meest sloot</u> het echtpaar Aarts <u>zich af</u> ... = ... <u>najpovučeniji</u> od svih bio je bračni par Aarts...
Promjena glagolskih priloga sadašnjih u funkciji pridjeva u glagol	
(VII:2)	stil <u>verschijnend</u> = Polagano <u>bi se prikazale</u>
(X:2)	de <u>groeierende</u> knot wol = klupko vune <u>koje je postajalo sve deblje</u>
(X:3)	Anton keek naar de <u>heen en weer schietende draad</u> , waardoor de trui uit de wereld verdween. = Anton je promatrao <u>brzo kretanje niti što je skakutala tamo-vamo</u> , brišući pulover iz ovoga svijeta.
(XVI:5)	<u>handgemeen rakende</u> soldaten = vojnika <u>koji se sukobiše prsa o prsa</u>
(XVII:3)	vechtende soldaten = vojnici koji se bore
Promjena glagola u glagolski prilog	
(VIII:4)	...een dunne pijp, <u>die zich splitste</u> als een ypsilon. = ...tanka cijev, <u>račvajući se</u> u obliku slova ypsilon.
(XIV:9)	...en <u>keek</u> haar over zijn bril aan. = ... <u>pogledavši</u> suprugu preko naočala.
(XVI:6)	...terwijl hij <u>achterover leunde</u> en zijn bril even afnam. = ...te je <u>naslonivši se</u> skinuo naočale.
(XVIII:4)	...terwijl hij hem over zijn bril <u>aankeek</u> = ... <u>pogledavši</u> ga preko naočala
Promjena priloga u pridjev	
(X:3)	...waar zij met haar rechter <u>snel</u> de draad uit de trui omheen wond. = ...dok je <u>brzim</u> pokretima desne ruke nit iz pulovera namatala na nj.
Promjena prijedloga u glagol	
(X:14)	<u>rond</u> zijn kale kruin = koja mu je <u>okruživala</u> ćelavo tjeme
Promjena glagola u imenicu	
(XV:1)	Dat hij Anton <u>heette</u> ... = Budući da je Anton bio <u>imenjak</u> ...
Promjena glagolskog pridjeva trpnog u imenicu	
(XII:4)	<u>Beschermd door</u> een politieagent = <u>u pratnji</u> policajca

Tablica 1: Transpozicija

Sintaktičke se, ali i stilističke razlike između nizozemskog i hrvatskog, poput razlika u tvorbi riječi i korištenja različitih vrsta riječi kako bi se izrazile određene pojave i situacije, očigledno daju premostiti transpozicijom. No, dok su poruka i efekt ostali isti, a izvorni je tekst ovakvim načinom prevođenja prilagođen hrvatskom jeziku, ciljni se tekst korištenjem ove strategije ipak sintaktički blago promijenio.

6.1.2 Strategija pomaka jedinice

Slično kao i kod transpozicije, kao što se može vidjeti iz tablice 2, spajajući dvije rečenice u jednu i, češće, odvajajući jednu rečenicu u dvije u ciljnom tekstu, korištenjem strategije pomaka jedinice, tj. mijenjajući jedinicu izvornog teksta poput riječi, surečenice i rečenice u neku drugu jedinicu, ciljni se tekst stilistički prilagođavao hrvatskom jeziku. Međutim, strategija pomaka jedinice ponekad se koristila jer ne postoji drugi način kako bi se određen pojam izrazio u ciljnom jeziku. Tako se u primjeru (VI:4) ono što je jedna riječ na nizozemskom, u hrvatskom pretvara u dvije riječi, a primjer (III:8₁) ujedno prikazuje i parafraziranje. Suprotno tome, kao što prikazuje primjer (II:1₁), ono što je izraženo u dvije riječi na nizozemskom, u hrvatskom je izraženo jednom riječju. Ove su promjene ujedno i promjene u distribuciji, koje su detaljnije opisane u nastavku.

Promjena dvije rečenice u jednu	
(X:1)	Zijn moeder had een donkerblauwe trui voor zich op tafel liggen. De helft er van was al verdwenen. = Na stolu ispred majke ležao je tamnoplavi pullover, čija je polovica već bila nestala.
(XVIII:8)	...vroeg zijn moeder. Met haar tong duwde zij de kruidnagel op zijn plaats. = ...upita majka, jezikom gurajući klinčić na svoje mjesto.
Promjena jedne rečenice u dvije	
(II:1)	Anton woonde in het tweede huis van links: dat met het rieten dak = Anton je živio u drugoj kući s lijeva. Onoj s krovom od trske.
(III:1)	In 'Welgelegen' woonden de Beumers, een gepensioneerde, ziekelijke procuratiehouder met zijn vrouw, waar hij wel eens binnenliep en dan een kop thee met een koekje kreeg... = U "Lijepu vidiku" stanovali su Beumerovi, jedan umirovljeni, boležljivi prokurator sa ženom. Anton bi ih ponekad posjetio i svaki put dobio bi šalicu čaja i keksić...
(III:8)	...door een opening in de heg van de achtertuin; Karin was altijd aardig... = ...kroz otvor u živici vrta iza kuće. Karin je uvijek bila ljubazna...
(IV:9)	Het leven zou zijn als zulke avonden, waarin hij vergeten werd, zo geheimzinnig en oneindig. = Život će biti poput tih večeri u kojima je bio zaboravljen. Tako tajnovit i beskrajn.
(VI:1)	Over het platgelopen jaagpad naderde dan een man, nog regelrecht afkomstig uit vroeger eeuwen: met zijn middel hing hij... = Utabanim bi puteljkom prolazio muškarac, kao da je upravo stigao iz nekog drugog

	stoljeća. Nagnut naprijed, oslanjao se...
(VII:2)	...volgeladen gevaartes met donkerbruine zeilen, stil verschijnend om de bocht... = ...teško natovarena plovila tamnosmeđih jedara. Polagano bi se prikazale iza zavoja...
(VII:5)	...die zich uitbreidde tot hij aan beide kanten de wal bereikte: daar begon het water dan plotseling op en neer te klotsen... = ...koje se širilo sve dok nije doseglo obje obale. Tamo bi se voda odjednom podigla i odmah spustila...
(VIII:4)	...een dunne pijp, die zich splitste als een ypsilon, en uit gaatjes aan de uiteinde... = ...tanka cijev, račvajući se u obliku slova ipsilon. Iz rupica na krajevima...
(VIII:6)	Dat instrument wierp zijn ontzielde licht door de kamer, waar in de scherpe schaduwen... = Uređaj je obasjavao sobu beživotnim svjetlom. U oštrim se sjenama...
(VIII:11)	...als er wat te koken was; kranten verschenen al sinds maanden niet meer = ...ako bi se našlo nešto za kuhanje. Novine nisu izlazile već mjesecima.
(X:15)	...zijn kale kruin; van tijd tot tijd blies hij in zijn handen, die groot en lomp waren... = ćelavo tjeme. S vremena na vrijeme punhuo bi u dlanove. Iako nije bio radnik...
(XIII:2)	De vlammetjes suisden; nu en dan klonk een zacht plofje. = Plamićci su šištali. S vremena na vrijeme, ćulo se tiho pucketanje.
(XV:6)	...dan schatte hij soms of hij in de oorlog geboren was, – zo ja, dan... = ...pogađao bi je li i on rođen za vrijeme rata. Ako je bilo tako, onda...
Promjena iz jedne u dvije ili više riječi i obratno (leksikaliziranje)	
(I:7)	Zij <u>stonden</u> er verveloos en enigzins vervallen <u>bij</u> ... = Kuće su <u>izgledale</u> sivo i poprilićno zapušteno...
(II:1 ₁)	van links = slijeva
(III: 2)	dan = svaki put
(III:8 ₁)	achtertuint = vrta iza kuće
(III:11)	verzekeringsmaatschappij = osiguravajućem društvu
(VI:4)	een <u>aak</u> = Ø <u>teretne brodice</u> (G.sg.)
(VII:9)	veranderingen onderging = se mijenjala

Tablica 2: Strategija pomaka jedinice

Bilo da se radi o promjeni iz jedne u dvije ili više riječi ili promjeni iz jedne rečenice u dvije i obratno, zbog svih se tih promjena, nastalih korištenjem strategije pomaka jedinice, ciljni tekst sintaktički mijenjao, što bi moglo utjecati na čitateljev doživljaj njegova ritma. Utoliko je moguće da ovakve promjene nešto jače utječu na efekt ciljnog teksta, nego primjerice promjene nastale transpozicijom.

6.1.3 Promjena strukture sintagme

Koje će se prevoditeljske strategije kod prevođenja koristiti ovisi o tome o kakvom se problemu radi te kakve su razlike između jezika u pitanju. Jedna od najvećih sintaktičkih razlika između nizozemskog i hrvatskog leži u tome što nizozemski jezik ima određene članove *de* i *het* te neodređeni član *een* koji dolaze ispred imenica, dok u hrvatskom jeziku članova nema. Upravo su zbog te razlike kod prevođenja s nizozemskog na hrvatski najviše nastupale promjene strukture sintagme. Neki od primjera prikazani su u tablici 3. Kao što je vidljivo iz primjera poput (I:1), (II:1) i (IV:1) u nekim slučajevima na mjesto člana, bilo određenog ili neodređenog, u hrvatskom ne dolazi ništa. Međutim, primjeri (III:1) i (III:4) prikazuju da je neodređeni član *een* u određenim kontekstima bilo bolje prevesti upravo doslovno – zamjenicom *jedan* koja ima funkciju člana – jer konteksti nalažu isticanje te informacije čitatelju. I određeni član u nekim je slučajevima bilo nužno prevesti. Budući da je funkcija određenog člana upravo da pobliže odredi imenicu, tako da čitatelj ili slušatelj znaju na što se točno odnosi ta imenica, ako se ta određenost u prijevodu na ciljni jezik koji nema članove gubi, onda je funkciju određenog člana u ciljnom jeziku potrebno izraziti na drugi način. Primjer (XIII:9) tako prikazuje kako je, da bi se znalo o kojim se potomcima radi, u hrvatskom određeni član *het* zamjenjen posvojom zamjenicom *naši*, koja je preuzela funkciju tog određenog člana.

Značenje i doživljaj teksta ovim se promjenama gotovo pa i nisu promijenili, ali sitne promjene u sintaksi bile su neizbježne.

(I:1)	<u>een</u> zekere Anton Steenwijk = Ø stanoviti Anton Steenwijk
(II:1)	<u>het</u> tweede huis van links = Ø drugoj kući slijeva
(III:7)	<u>een</u> verpleegster = Ø medicinska sestra
(IV:1)	<u>De</u> vier huizen = Ø Četiri su kuće
(III:1)	<u>een</u> gepensioneerde, ziekelijke procuratiehouder = <u>jedan</u> umirovljeni, boležljivi prokurator

(III:4)	de geschiedenis van <u>een</u> voorval = Ø pripovijesti o <u>jednom</u> incidentu
(XIII:9)	<u>het</u> nageslacht = <u>naši</u> potomci

Tablica 3: Promjena strukture sintagme

6.1.4 Promjena strukture surečenice

Dok pri promjenama strukture sintagme nisu nastale značajne sintaktičke promjene na planu cijele rečenice, kod promjena strukture surečenice došlo je do promjena rečeničnih dijelova, tj. njihovog mjesta i njihovih funkcija u rečenici, promjena u glagolskom stanju, glagolskom načinu i prelaznosti glagola. Primjerice, pasiv se u hrvatskom ne koristi tako često kao u nizozemskom te iako u nekim kontekstima hrvatske rečenice u pasivu (upotrebom glagolskog pridjeva trpnog) ne bi bile gramatički nepravilne, djelovale bi neprirodno. Stoga su u prijevodu takve rečenice pretvorene u aktivne, kao što je prikazano u tablici 4. Međutim, valja se prisjetiti kako promjena glagolskog stanja iz pasivnog u aktivno nije jedini način na koji se pasivne rečenice mogu prevesti i prilagoditi hrvatskom jeziku te kako je to moguće učiniti i strategijama poput transpozicije, kao što je prikazano primjerom (XII:4) u tablici 1.

Promjena iz pasivnog u aktivno stanje	
(III:6)	...en door de oorlog tot nietsdoen <u>gedwongen</u> . = ...kojega <u>je</u> rat <u>prisilio</u> na nerad.
(VI:6)	De stok <u>werd</u> ook wel op een andere manier <u>gebruikt</u> . = Štap <u>se</u> <u>koristio</u> i na drugi način.
(XI:5)	...langzamerhand had hij de leeftijd om bij razzia's <u>opgepakt te worden</u> , voor tewerkstelling in Duitsland = ...polagano je dostigao dob kada <u>bi ga</u> pri racijama <u>bili mogli pokupiti</u> i poslati na prisilan rad u Njemačku
(XIII:9)	Pas over vijfduizend jaar <u>zou</u> de huls <u>geopend mogen worden</u> door het nageslacht... = Tek nakon pet tisuća godina <u>smjeli bi ju otvoriti</u> naši potomci...
(XV:1)	...daarmee <u>werd</u> (P) <u>hij</u> (O) natuurlijk vaak <u>gepest</u> (P). = ...djeca (S) <u>su mu</u> (O) <u>se</u> često <u>podrugivala</u> (P). ²⁰
(XV:5)	...iemand (S) [...] die <u>Ton</u> of <u>Dolf</u> <u>werd genoemd</u> (P)... = ...ako <u>se</u> zove <u>Ton</u>

²⁰ S= subjekt, P= predikat, O= objekt, POM= priložna oznaka mjesta, At= atribut, POV= priložna oznaka vremena, PON= priložna oznaka načina, POS= priložna oznaka sredstva

ili <u>Dolf</u> (P)...

Tablica 4: Promjena glagola iz pasivnog u aktivno stanje

Kao što se već može primijetiti iz tablice 4, promjenom glagolskog stanja neizbježne su i druge promjene unutar rečenice, kao što su promjene mjesta i funkcija rečeničnih dijelova. Slične su promjene prikazane i u tablici 5. Dok primjer (III:4) prikazuje kako je strogo određeno mjesto klitike *mu* u hrvatskom promijenio red riječi izvorne rečenice (objekt i subjekt zamijenili su mjesto), u primjerima (X:11), (XV:2) i (IV:6) to je učinjeno odvajanjem dijelova rečenice povlakama, koje su korištene što iz stilističkih razloga, a što zbog toga kako bi se održala jasnoća rečenice i na hrvatskom jeziku.

Promjena reda riječi u rečenici	
(III:4)	Soms las meneer Beumer <u>hem</u> (O) een hoofdstuk... = Ponekad bi <u>mu</u> (O) gospodin Beumer pročitao jedno poglavlje...
(X:11)	...net als haar grootmoeder placht te doen, had zij er tegen de pijn een kruidnagel in gestopt... = ...pa je kako bi spriječila bol – baš kao što je to nekoć činila i njena baka – u šupljinu stavila jedan od klinčića...
(XV:2)	In de oorlog noemden fascistten hun zoons regelmatig Anton, of Adolf, soms zelfs Anton Adolf, zoals bleek uit trotse geboorteadvertenties met wolfsangels of runtekens er boven. = Fašisti su tijekom rata svoje sinove najčešće nazivali Anton, ili Adolf, a ponekad – kako se moglo pročitati u novinskim oglasima ponosnih roditelja o rođenju nasljednika, ukrašenih SS-znakom ili simbolom NSP-a, zamkom za vukove – čak i Anton Adolf.
(IV:6)	...die hem vervulde met verwachtingen hij wist niet waarvan. = ...koja ga je ispunjavala očekivanjima – čega, ni sam nije znao.

Tablica 5: Promjena reda riječi u rečenici

Red riječi u hrvatskoj je rečenici zahvaljujući padežima puno slobodniji nego onaj u nizozemskom. U skladu s tim, dok se u nizozemskom služba riječi u rečenici često prepoznaje u strogom redu riječi, koji označava međusobne odnose među njima, u hrvatskom to čine padeži. Upravo se zbog te razlike između jezika pri prevođenju s nizozemskog na

hrvatski služba riječi u rečenicama mijenjala, a pritom nije izostala ni promjena redosljeda riječi, kao što se može vidjeti iz primjera u tablici 6.

Promjena službe riječi u rečenici	
(I:6)	...op de bovenverdieping (POM) hadden (P) alle kamers (S) schuine muren (O). = Na gornjim su katovima u svim sobama (POM) zidovi (S) bili kosi (P).
(III:8)	Ook daar (POM) kwam (P) hij (S) nu en dan (POV)... = S vremena na vrijeme (POV), Anton (S) bi posjetio (P) i njih (O)...
(VII:8)	...tot over de hele breedte van het water (POM) een ingewikkeld vlechtwerk van golven (S) ontstond (P)... = ...sve dok se cijelom širinom kanala (POM) valovi (S) nisu isprepleli (P) u složenu mrežu (O)...
(VIII:1)	De salamander (S) had (P) een paar uur (POV) zacht (PON) gebrand (P) op wat houtblokken (POS)... = U okrugloj je (P) željeznoj peći (POM) nekoliko sati (POV) lagano (PON) gorjelo (P) par cjepanica (S)...
(X:1)	Zijn moeder (S) had (P) een donkerblauwe trui (O) voor zich op tafel (POM) liggen (P). = Na stolu ispred majke (POM) ležao je (P) tamnoplavi pullover (S)...
(XV:8)	...werd (P) de naam Anton (S) weer mogelijk (P)... = ime Anton (S) ponovo se počelo davati (P) djeci (O)...
(XVI:2)	Zoals wanneer door regen en gesmolten sneeuw gezwollen rivieren (S), van het gebergte neerstromend (PON), in een dalbekken (POM) hun geweldige watermassa (O), ontsprongen aan overvloedige bronnen (At), in hun holle bedding (POM) verenigen (P)... = Kao kada zbog kiša i otopljenog snijega nabujale rijeke sa svojom silnom vodom (S) padaju (P) niz planine (POM) i bježeći od potopljenih izvora (PON) ujedine se (P) u presahlom koritu doline (POM)...
(XVII:8)	Perfect (PON) gedaan (P) = Savršeno (PON) si to (O) uradio (P)

Tablica 6: Promjena službe riječi u rečenici

Promjene u strukturi surečenice zasigurno su bile ne samo jedne od najčešćih promjena kod prevođenja *Atentata*, već su ujedno bile i promjene koje su uzrokovale veće sintaktičke promjene u ciljnom tekstu, približavajući ga na taj način ciljnoj publici, no istovremeno

narušavajući izvoran način ostvarivanja njegove poetičnosti te način umjetničkog izražavanja u izvornom tekstu.

6.1.5 Promjene na razini rečenice

Osim promjena strukture surečenice poput promjena u službi i redosljedu riječi u rečenici, sintaktičke strategije prevođenja uključuju i promjene na razini rečenica, poput promjena glavne rečenice u zavisnu rečenicu, kao što prikazuje primjer (VIII:4), i promjene u vrsti zavisne rečenice, poput primjera (XI:10) u tablici 7. U ovim je slučajevima do promjena došlo uglavnom zbog stilističkog prilagođavanja ciljnom jeziku, kako rečenice na hrvatskom ne bi bile neprirodne. Iako vjerojatno nešto manje od promjena u strukturi surečenice, i ovakve bi promjene, pogotovo ako bi bile česte, mogle imati učinka na doživljaj ciljnog teksta.

(VIII:4)	...een bloempot; uit de bovenkant stak een dunne pijp... = ...lonca za cvijeće, iz čijeg je gornjeg dijela stršala tanka cijev...
(XI:10)	...of iets ingewikkelder, wat het waarschijnlijkst is = ...iako je veća vjerojatnost da se radi o nečem još složenijem

Tablica 7: Promjene na razini rečenica

6.1.6 Promjene u koheziji

Uz već spomenute strategije i promjene koje nastaju njihovom primjenom, pri prevođenju *Atentata* nerijetko je korištena i strategija promjena u koheziji koja utječe na korištenje elipse, substitucije, zamjenica, ponavljanja i na različite vrste veznika. Primjerice, valja se prisjetiti kako u nizozemskom subjekt rečenice uvijek mora biti izražen imenicom ili zamjenicom, dok se u hrvatskom ponekad može raspoznati po glagolu te je prisutan samo u dubinskoj strukturi. Razlike poput ove pri prevođenju su uvelike mogle utjecati na korištenje elipse u ciljnom tekstu, kao u primjerima (VI:1), (VIII:1), (XVIII:19) i (XVIII:21) u tablici 8, gdje su zamjenice koje izražavaju subjekt u ciljnom tekstu izostavljene upravo zato što se subjekt raspoznaje već u glagolu te ga je bilo nepotrebno dodatno izražavati zamjenicom. Elipsa je korištena i kod prevođenja obiteljskih odnosa izrečenih posvojnim zamjenicama, kao što se vidi u primjerima (I:2), (III:6) i (VIII:2) u tablici 8, dok je u primjeru (VI:1) ispuštena povratno-posvojna zamjenica. U nizozemskom je, naime, uobičajeno umjesto

određenih članova pri izražavanju obiteljskih odnosa koristiti posvojne zamjenice kako bi se imenice poput *broer* i *ouders*, koje ih označavaju, pobliže odredile, a na hrvatskom je ta informacija izražena već samom imenicom te ju nije bilo potrebno dodatno izražavati zamjenicom.

Suprotno tome, kao što se može vidjeti u primjerima (XIII:8), (XVIII:1) i (XVIII:13) prikazanim u tablici 8, ponekad oni rečenični dijelovi koji su izostavljeni u rečenicama izvornog teksta, u ciljnom su tekstu morali biti izrečeni kako bi rečenice gramatički bile pravilne i u duhu ciljnoga jezika.

(I:2)	met <u>zijn</u> ouders en <u>zijn</u> broer = sa <u>svoijm</u> roditeljima i <u>Ø</u> bratom
(III:6)	Na de dood van <u>zijn</u> vrouw = Nakon ženine smrti (umjesto: nakon smrti <u>njegove</u> žene)
(VI:1)	...moest <u>hij</u> soms <u>zijn</u> benen intrekken = ... <u>Ø</u> ponekad je <u>Ø</u> noge morao privući k sebi.
(IV:5)	...verrees <u>daar</u> een geurende stilte... = ...podigla bi se <u>Ø</u> osjetna tišina...
(VIII:1)	<u>Het</u> (S) was avond (P)... = <u>Ø</u> Bila je večer (P)...
(VIII:2)	Met <u>zijn</u> ouders en Peter... = S <u>Ø</u> roditeljima i Peterom...
(XVII:2)	Heb je <u>dat</u> opgemerkt? = Jesi li <u>Ø</u> primijetio?
(XVIII:19)	Denk <u>je</u> dat <u>je</u> dan eerder wint? = Misliš <u>Ø</u> da ćeš <u>Ø</u> onda lakše pobijediti?
(XVIII:21)	Dat zullen <u>we</u> dan wel eens zien. = To ćemo <u>Ø</u> još vidjeti.
(XIII:8)	...en <u>Ø</u> zodadelijk vijftien meter diep in de grond zou worden neergelaten. = ...i <u>koja</u> <u>je</u> trebala biti spuštена petnaest metara duboko u zemlju.
(XVIII:1)	<u>Ø</u> Ga ik ook eens doen. = <u>To</u> ću i ja jednom napraviti.
(XVIII:13)	<u>Ø</u> Nu al naar bed? = <u>Zar</u> već sada na spavanje?

Tablica 8: Korištenje elipse

Kohezija izvorne rečenice u ciljnom je tekstu ponekad izmijenjena i substitucijom, kao što je prikazano primjerima u tablici 9. Zbog stilističkih razloga, kao u primjerima (I:6), (I:7), (III:8), (XIII:16), pobližeg određivanja, kao u primjerima (V:7), (VI:9), (XIII:18) i (XVII:19), a ponegdje zbog gramatičkih razlika, kao u primjeru (IV:1), gdje je u nizozemskom korištena konstrukcija sa prilogom *daar* i prijedlogom, koju hrvatski nema, zamjenice i prilozima su u ciljnom tekstu zamijenjeni imenicama, imeničkim sintagmama i drugim zamjenicama koje izražavaju konkretne pojmove, poput *njih* u primjeru (III:8), koja se odnosi na obitelj

Korteweg, za razliku od priloga *daar*, koji se više odnosi na lokaciju, u ovom slučaju njihov dom. Budući da su u prijevodu u primjerima tablice 9 uglavnom korištene imenice i imeničke sintagme kojima je direktno iskazan neki pojam, za razliku od zamjenica i priloga, kojima je to učinjeno na posredniji način, moguće je da je hrvatski prijevod nešto konkretniji od izvornog teksta, a ukoliko je učestala, ta bi se razlika mogla odražavati i na cjelovitom doživljaju teksta.

(I:6)	<u>Zij</u> stonden er verveloos en enigzins vervallen bij... = <u>Kuće</u> su izgledale sivo i poprilično zapušteno...
(I:7)	<u>Elk</u> droeg = <u>svaka</u> je <u>kuća</u> nosila
(III:8)	Ook <u>daar</u> ... = ...i <u>njih</u> ...
(IV:1)	...maar <u>daar</u> was het niet meer <u>van</u> gekomen. = ...ali <u>od planirane četvrti</u> nije nastalo ništa.
(V:7)	hij = Anton
(VI:9)	<u>Dat</u> vond Anton... = <u>Taj</u> je <u>dio</u> Antonu...
(XIII:16)	...opdat <u>zij</u> te vinden zou zijn in de zeventigste eeuw. = ...kako bi <u>betonom zasuti “vječni rov”</u> bilo moguće pronaći i u sedamdesetom stoljeću.
(XIII:18)	het = sve to
(XVII:19)	daar = kod njega

Tablica 9: Korištenje substitucije

Do promjena u koheziji došlo je i zbog slavne multifunkcionalne nizozemske “zamjenice” *er*, koja u hrvatskom nema doslovnog ekvivalenta te se njene funkcije u hrvatskom moraju izraziti na druge načine. Egzistencijalno se *er*, poput onog u primjerima (III:3), (XI:3) i (XIII:1) tablice 10, u hrvatskom jednostavno izostavilo, a ta je informacija izražena glagolom *biti* u trećem licu jednine. Problem druge funkcije “zamjenice” *er*, prepozicijskog *er*, u jednom je slučaju riješen tako da je u ciljnom jeziku glagol rečenice pretvoren u aktivno stanje, kao što se vidi u primjeru (I:8), dok je u primjerima (XVI:8) i (XVIII:6) na hrvatski preveden pomoću strategije parafraziranja. Pritom se izostavnjanjem konstrukcije s prepozicijskim *er* isticanje prijedložnog skupa *met die rotzin* u primjeru (XVI:8) u ciljnom tekstu izgubilo, čime se rečenica promijenila i stilistički.

(I:8)	...want ook in de jaren dertig was <u>er</u> niet veel meer aan gedaan. = ...jer se ni tridesetih godina <u>Ø</u> nisu dobro održavale.
-------	---

(III:3)	...zo lang <u>er</u> nog thee en koekjes waren... = ...dok <u>Ø</u> je još bilo čaja i keksića...
(XI:3)	...toen <u>er</u> steeds minder eten was... = ...a hrane je <u>Ø</u> bilo sve manje...
(XIII:1)	De oorlog was <u>er</u> altijd geweest en zou <u>er</u> altijd zijn. = Oduvijek je <u>Ø</u> bio rat i zauvijek će <u>Ø</u> biti.
(XVI:8)	...als je <u>er</u> anderhalf uur <u>mee</u> bezig bent geweest, <u>met die rotzin</u> . = ...ako si proveo sat i pol prevodeći <u>tu prokletu rečenicu</u> <u>Ø</u> .
(XVIII:6)	...maakte (P) <u>er</u> een stapel (O) <u>van</u> (O)... = ...stavi (P) <u>ih</u> (O) na hrpu (POM)...

Tablica 10: Promjene pri prevođenju 'zamjenice' *er*

Promjene u koheziji koristile su se ponajviše zbog sintaktičkih razlika između nizozemskog i hrvatskog. Primjenom elipse, substitucije i ostalih strategija koje mogu dovesti do promjena u koheziji, poput parafraziranja, nastale su manje promjene u sintaksi, no ciljni se tekst bolje prilagodio hrvatskom, pritom ne gubeći svoj efekt i značenje.

6.1.7 Pomicanje u razini

Stilističke razlike u izražavanju između nizozemskog i hrvatskog bile su i jedan od razloga za korištenje strategije pomicanja u razini. Pri prevođenju Mulischeva *Atentata*, najčešće korišteni prijelazi bili su iz zavisne rečenice u sintagmu kao što se može vidjeti u primjerima (III:4), (IV:3), (IV:4), (XIII:16) i (XIII:11), te obratno, što prikazuju primjeri (III:7), (VIII:7) i (XI:7) u tablici 11. Međutim, kroz primjere poput (VIII:7), (XI:7) i (XIV:15) gdje djeljivi glagol prelazi u zavisnu rečenicu može se primjetiti da se prelaženje s jedne na drugu razinu može koristiti i zbog gramatičkih razlika. Naime, *drogend wasgoed* se na hrvatski ne bi moglo prevesti kao *sušeeće rublje*, a često korišteni prilozi koji opisuju smjer gibanja neke radnje, poput *overeind* (uspravno) u primjeru (XIV:15), također se često ne mogu prevesti doslovno.

(III:4)	...geschiedenis, <u>die de geschiedenis van een voorval is</u> . = ...pripovijesti, <u>pripovijesti o jednom incidentu</u> .
(III:7)	...Karin, <u>een verpleegster</u> . = ...Karin, <u>koja je bila medicinska sestra</u> .
(IV:3)	...en ook bomen <u>die al niet zo jong meer waren</u> . = ...i <u>više ne tako mladim</u> drvećem.

(IV:4)	...kinderen die in de buurt verderop woonden... = ...djeca iz obližnjeg susjedstva...
(XIII:16)	...hadden een oorkonde gekregen, <u>waarop de plek [...] was aangegeven...</u> = ...dobili su povelju <u>s točnim podacima o položaju...</u>
(XIII:11)	...zat een cylinder van vuurvast glas, <u>gevuld met honderden voorwerpen...</u> = ...nalazio se cilindar od vatrostalnog stakla, <u>a u njemu stotine stvari...</u> (umjesto: ispunjen sa)
(VIII:7)	...ook <u>drogend wasgoed</u> te zien was, alles herhaaldelijk versteld... = ...i nebrojeno puta zakrpano rublje <u>koje se sušilo...</u>
(XI:7)	...en kreeg nu les van zijn vader, <u>met huiswerk</u> en al... = ...sada ga je podučavao otac, <u>koji mu je između ostaloga zadavao i domaću zadaću.</u>
(XIV:15)	...en duwde hem <u>overeind.</u> = ...i pogura ga rukom <u>da se uspravi.</u>

Tablica 11: Pretvorba sintagmi u zavisnu rečenicu i obratno

Uz pretvorbu sintagmi u zavisnu rečenicu i obratno, iz prva četiri primjera tablice 12 može se vidjeti da je pri prevođenju došlo i do pomicanja s razine sintagme u nezavisno složenu rečenicu i obratno, dok se iz druga tri primjera može primijetiti kako ono što je na nizozemskom sintagma s participom (glagolskim prilogom prošlim odnosno glagolskim pridjevom trpnim) u hrvatskom je prešlo u zavisno složenu rečenicu. Zadnja dva primjera u tablici 12 prikazuju prijelaz iz prijedložnog skupa (III:8) odnosno nezavisno složene rečenice (XIV:14) u zavisno složene načinske rečenice tvorene pomoću glagolskog priloga, koji se vrlo često koristi u hrvatskom, pogotovo u književnim tekstovima.

(XI:5)	... <u>voor tewerkstelling</u> in Duitsland = ... <u>i poslati na prisilan rad</u> u Njemačku
(V:2)	<u>Zonder trottoir</u> ging de straat... = <u>Nogostupa nije bilo</u> , već je ulica...
(VII:11)	...hoe het zich nu precies voltrok... = ...točan slijed kretanja valova...
(VIII:9)	<u>Ook twee soorten boeken uit zijn vaders studeerkamer: de rij op het buffet was om te lezen...</u> = <u>Tu su bile i dvije vrste knjiga iz očeve radne sobe: red na ormaru bio je za čitanje...</u>
(VI:7)	...op de voorplecht aangekomen... = ...kada bi došao na pramac...
(X:7)	... <u>opgerolde</u> vlechten over haar oren... = ...pletence <u>koje su bile zavijene</u> iznad ušiju...
(XII:6)	... <u>meegebrachte</u> pan. = ...lonac <u>koji je ponio sa sobom.</u>

(III:8)	...door een opening in de heg van de achtertuin... = ...prolazeći kroz otvor u živici vrta iza kuće.
(XIV:14)	“Niks,” zei Anton <u>en dekte</u> met zijn bovenlichaam en gekruiste armen zijn boek af. = “Ništa,” reče Anton <u>prekrivši</u> knjigu gornjim dijelom tijela i prekriženim rukama.

Tablica 12: Ostala pomicanja u razini

Pomicanjem u razini ciljani je tekst stilistički prilagođen hrvatskom jeziku. Jasno, to je dovelo i do sintaktičkih promjena, no iako se time možda mijenja i ritam rečenica, efekt i značenje teksta u prijevodu su preneseni.

6.2 Semantičke strategije prevođenja

6.2.1 Antonimija

Pri prevođenju *Atentata* osim sintaktičkih strategija, korištene su i semantičke. Primjeri u tablici 13 daju naslutiti kako nizozemski i hrvatski određene situacije u određenim kontekstima izražavaju ili opisuju iz nešto drukčijih perspektiva. Tako u primjeru (VIII:14) nizozemski izražava zadržavanje hladnoće vani, dok je u hrvatskom naglasak na sprječavanju prodiranja hladnoće unutra. Korištenjem antonimije pri prevođenju takve su se razlike uspješno premostile. U suprotnom, *niemand zei iets* u primjeru (XIII:1), u prijevodu bi glasilo *nitko je rekao nešto* ili, gramatički pravilnije, *nitko nije rekao ništa*, što na hrvatskom djeluje pomalo nezgrapno i neprirodno u ovom kontekstu, a što se korištenjem antonimije spriječilo. Međutim, zanimljivo bi bilo istražiti u kolikoj mjeri načini izražavanja ovakvih situacija ovise o kontekstu te u kolikoj mjeri to ovisi o tome što se želi istaknuti ili čak o samoj percepciji govornika. U svakom slučaju, kao što se vidi iz primjera, ovakve promjene mogu uzrokovati i promjene u sintaksi, poput promjene vrste riječi, promjene u koheziji, parafraziranje, promjene u strukturi rečenice i sl. Time su poruka i efekt izvornog teksta u prijevodu očuvani, ali postoji mogućnost da je doživljaj izvornog teksta ipak malo drukčiji od prijevoda.

(VIII:14)	Om zo veel mogelijck kou buiten te houden... = Kako bi se što bolje spriječilo prodiranje hladnoće... (umjesto: kako bi se što više hladnoće zadržalo vani)
-----------	---

(XI:8)	De broers leken <u>even weinig</u> op elkaar... = ...braća <u>nisu puno</u> nalikovala jedan na drugoga. (umjesto: samo malo)
(XIII:1)	Niemand zei iets. = Svi su šutjeli.
(XV:9)	...met Adolf is het nooit in orde gekomen. = ...ali s Adolfom je to problem i danas. (umjesto: to nikada nije postalo u redu)

Tablica 13: Antonimija

6.2.2 Promjene razine apstrakcije

Osim suptilnih razlika između izvornog i ciljnog teksta do kojih su dovele do sada spomenute prevoditeljske strategije, ciljni je tekst ponegdje konkretiziran ili je učinjen apstraktnijim od izvornog teksta. Iz tablice 14 nije teško primijetiti da je proces konkretizacije bio nešto učestaliji od apstrahiranja, što je u skladu i s primjerima tablice 9, gdje korištenjem substitucije također dolazi do blage konkretizacije teksta. Na temelju toga, čini se kako je prijevod na hrvatski možda malo konkretniji od nizozemskog izvornika. Promjenom razine apstrakcije u ciljnom je tekstu došlo i do sintaktičkih promjena. Primjer (I:8) tako prikazuje kako je prijedložni skup u prijevodu postao zavisna rečenica, dok se u primjeru (IV:6) samo jedan prilog, *later*, promijenio u zavisnu rečenicu, koja je sa sobom donijela i značajne promjene u distribuciji.

Kao konkretizacija, i apstrahiranje se uglavnom koristilo jer se određeni pojmovi i situacije na hrvatskom izražavaju drukčije nego na nizozemskom, te bismo doslovnim prevođenjem izraza izvornog jezika, na ciljnom jeziku dobili neprirodnu, a ponekad i gramatički netočnu konstrukciju. Međutim, apstrahiranjem je također došlo i do promjena u distribuciji, kao što se vidi iz primjera (IV:2), a na primjerima (III:2) i (IV:5) može se vidjeti tipična promjena položaja predikata u rečenici, do čega dolazi pogotovo ako je u jednom jeziku predikat razdvojen (djeljivi glagoli u nizozemskom ili složeni glagolski oblici), a u drugom ne, pri čemu se automatski mijenja i ustrojstvo rečenice.

Konkretiziranje	
(I:8)	... <u>uit</u> onbezorgder dagen... = ... <u>koje je potjecalo iz</u> boljih vremena... (umjesto: iz boljih vremena)
(IV:6)	Iets met <u>later</u> ... = Nečega <u>vezanim za vrijeme koje će tek doći</u> ... (umjesto: s kasnije)

(VI:7)	Dan was de man aan boord en liep over de zijkant van de aak <u>naar voren</u> ... = Tada bi muškarac bio na palubi i s jedne strane brodice koračao bi <u>od krme prema pramcu</u> ... (umjesto: prema naprijed)
(VI:13)	zulke <u>dingen</u> = takvi [...] <u>prizori</u> (umjesto: stvari)
(X:6)	...keek hij weer in <u>zijn</u> boek. = ...pogled je ponovo spustio na knjigu <u>pred sobom</u> . (umjesto: na svoju knjigu)
(XI:12)	Peter had <u>het blonde</u> en <u>blauwe</u> van zijn moeder, Anton <u>het donkere</u> en <u>bruine</u> van zijn vader... = Peter je imao plavu <u>kosu</u> i plave <u>oči</u> na majku, dok je Anton imao očevu tamnu <u>kosu</u> , smeđe <u>oči</u> ...
(XIV:9)	En toen <u>tot</u> Anton... = A onda <u>se obrati</u> Antonu... (umjesto: prema)
(XIV:16)	Ik mag ook nooit <u>bij hem</u> <u>Ø</u> kijken. = Ja <u>u njegovu knjige</u> nikada ne smijem zavirivati. (umjesto: kod njega)
(XVIII:18)	...en wees <u>Ø</u> op zijn voorhoofd. = ...te upre <u>prst</u> o čelo. (umjesto: i pokaže prema čelu)
Apstrahiranje	
(III:2)	binnenliep = bi [...] posjetio (umjesto: ušao unutra)
(IV:2)	Opzij en aan de achterkant... = Svuda uokolo... (umjesto: sa strane i iza)
(IV:5)	binnen te roepen = pozvati kući (umjesto: pozvati unutra)

Tablica 14: Promjene razine apstrakcije

6.2.3 Promjene u distribuciji

Pri promjeni razine apstrakcije, pomicanju u razini, promjenama u koheziji, promjeni strukture sintagme, a povremeno i pri ostalim prevoditeljskim strategijama često dolazi i do promjena u distribuciji. Tablica 15 prikazuje slučajeve gdje se pojam izražen jednom riječju na nizozemskom u hrvatskom prijevodu sastoji od dvije ili više riječi. Razlog tome je što nizozemski (nove) pojmove lako može izraziti tvoreći riječi spajanjem postojećih riječi, a ti se pojmovi na hrvatskom ne mogu izraziti na isti način, već se često izražavaju korištenjem više leksičkih jedinica.

(V:1)	in een <u>visgraatmotief</u> = u <u>uzorku riblje kosti</u>
(V:9)	...stond een molen die <u>nooit</u> draaide. = ...nalazila se vjetrenjača koja <u>nikada nije</u> radila.
(VI:1)	intrekken = privući k sebi

(VIII:7)	keukengerei = pribor za kuhanje
(X:9)	achtertuin = vrta iza kuće
(XI:14)	vorstperiode = ekstremno niskih temperatura
(XIII:15)	<u>herfstmode</u> 1938 = <u>po jesenjoj modi</u> 1938.
(XVIII:24)	spertijd = doba policijskog sata
(XVIII:16)	speelblad = ploču za igru

Tablica 15: Promjene u distribuciji – više leksičkih jedinica

Dok se pri prevođenju nizozemskih složenica na hrvatski broj leksičkih jedinica često povećavao, u pojedinim drugim slučajevima taj se broj smanjio. Primjerice, do takvih je promjena u distribuciji često dolazilo pri prevođenju glagola čija se značenja u nizozemskom mijenjaju dodavanjem priloga ili prijedloga, pri čemu prilozima i prijedlozima često označavaju smjer radnje koja se tim glagolom izražava. U hrvatskom su takve i slične radnje uglavnom izražene različitim glagolima, a ne kombinacijom glagola s prilozima i prijedlozima, kao što je vidljivo iz primjera poput (VII:1), (VIII:6) i (XVII:8). Osim što se prijevodom mijenjala distribucija leksičkih jedinica, nerijetko se mijenjao i njihov položaj u rečenici, osobito ako se u jednom od jezika predikat rečenice razdvajao.

(V:8)	...een <u>nacht gelogeed had</u> . = ... <u>je jednom noćio</u> .
(VI:3)	...met zijn middel <u>hing hij haaks over</u> een meterslange stok... = Nagnut naprijed, <u>oslanjao se o</u> nekoliko metara dug štap...
(VI:8)	...zodat hij de boot <u>onder zich vandaan naar voren</u> duwde. = ...gurajući tako brodicu <u>ispod nogu prema naprijed</u> .
(VII:1)	... <u>kwamen</u> er tjalken <u>langs</u> ... = ... <u>prolazile bi</u> teglenice...
(VIII:6)	Dat instrument <u>wierp</u> zijn ontzielde licht <u>door</u> de kamer... = Uređaj je <u>obasjavao</u> sobu beživotnim svjetlom.
(X:8)	nam een slok van = otpila
(XII:4)	... <u>kwam</u> de handkar met de ketels <u>de straat in</u> ... = ... <u>pojavila su se</u> ručna kolica s kotlovima...
(XVII:5)	te weten te komen = saznamo
(XVII:8)	...die <u>bij elkaar komen</u> ... = ...što <u>se sjedinjuju</u> ...

(XVII:11)	het bij elkaar komen = susretanje
(XVIII:6)	Peter <u>sloeg</u> zijn boeken <u>dicht</u> ... = Peter <u>zatvori</u> svoje knjige...
(XVIII:21)	wel eens = još
(XVIII:16)	vouwde [...] uit = rasklopila

Tablica 16: Promjene u distribuciji – manje leksičkih jedinica

6.2.4 Promjene u isticanju

Za razliku od promjena u distribuciji, koje su većinom posljedica lingvističkih razlika između nizozemskog i hrvatskog, promjene koje su nastale u isticanju nastajale su iz stilističkih razloga te su ovisile o tome što je stilistički uobičajeno u ciljnom jeziku, kako je prevoditelj odlučio prenijeti stil autora te o ostalim promjenama do kojih je došlo u prevođenju i koje su utjecale na poziciju teme, реме i pojma koji se htjelo istaknuti. Tako se na primjeru (XVII:18) u tablici 17 može primijetiti da je na nizozemskom više istaknuta riječ *thuis*, dok je na hrvatskom istaknuto *tebi*. Takvim se promjenama nerijetko mijenjala struktura i redosljed riječi u rečenici.

(II:1)	Het heette al zo toen... = Tako se već zvala kada... (ne: zvala se već tako)
(VI:5)	...terwijl een kind op het dek speelde. = ...a na palubi se igralo dijete. (ne: a dijete se igralo na palubi)
(XVII:4)	...en <u>jjj</u> bent dan die herder. = ...i tada si <u>ti</u> onaj pastir.
(XVII:18)	...en <u>thuis</u> geef ik <u>jou</u> de andere. = ...a <u>tebi kod kuće</u> dam drugu.

Tablica 17: Promjene u isticanju

6.2.5 Parafraziranje

Parafraziranje je zasigurno bila jedna od najviše korištenih strategija prevođenja, a vrlo se često koristila i paralelno s drugim strategijama, kao što je prikazano brojnim primjerima u tablici 18 i 19.

Parafraziranje se prvenstveno koristi kada ciljni jezik ne sadrži ekvivalentnu riječ ili izraz korišten u izvornom tekstu te stoga ne čudi kako su nizozemske konstrukcije s *om...te*, kao u primjerima (VIII:8) i (VIII:9) tablice 18, kojima se obično izražava neka namjera ili namjena, konstrukcije s egzistencijalnim *er*, konstrukcije s *men*, prikazane primjerima

(III:10) i (V:3), i konstrukcija poput *waar s* prijedlogom, koja je u primjeru (X:10) korištena kao veznik, prevedene pomoću strategije parafraziranja.

(VIII:8)	...een hooikist <u>om</u> eten warm <u>te</u> houden. = ...sanduk obložen sijenom <u>koji je služio za održavanje topline obroka.</u>
(VIII:9)	...de rij op het buffet was <u>om te</u> lezen, de stapel romannetjes op de grond <u>om</u> het noodkachtje mee aan <u>te</u> maken... = ... red na ormaru <u>bio je za čitanje</u> , hrpa nekih romana na podu <u>služilo je za potpaljivanje vatre u malom štednjaku...</u>
(VIII:10)	...als <u>er</u> wat te koken <u>was</u> ... = ...ako <u>bi se našlo</u> nešto za kuhanje.
(X:10)	... <u>waar</u> momenteel niets <u>aan</u> gedaan kon worden... = ... <u>no po tom se pitanju</u> tada ništa nije moglo napraviti...
(XI:8)	<u>Er zijn</u> echtparen... = <u>Postoje</u> bračni parovi...
(XVIII:22)	...en even later <u>was er</u> niets anders meer <u>te horen</u> ... = ...i uskoro <u>se</u> ništa drugo nije <u>moglo čuti</u> ...
(XVII:3)	...en dat is <u>er</u> nog steeds. = ...ona je još <u>tu</u> .
(XVII:4)	...die rivieren zijn <u>er</u> nog... = ...te rijeke još su <u>ovdje</u> ...
(III:10)	Veel ging <u>men</u> niet met elkaar om op die kade... = <u>Stanovnici</u> te ulice nisu se često družili...
(V:3)	...zodat <u>men</u> daar aangenaam achterover <u>kon liggen</u> . = ...tako da <u>se</u> tu udobno <u>moglo ležati</u> .

Tablica 18: Konstrukcije s *om...te, er, men* te *waar* i prijedlogom

Tablica 19 prikazuje i ostale slučajeve gdje u hrvatskom ne postoji izraz koji odgovara onom na nizozemskom jeziku te se zato na hrvatskom parafrazirao. Ponekad je to uključivalo imenice, poput primjera (III:3), (V:2) i (XII:7), određene glagole poput *scheen* u (III:11), čiji bi doslovan prijevod bio *djelovao je* ili *činio se*, ili *op en neer te klotsen* u (VII:5), te specifične izraze kao u primjerima (VI:11), (XI:6), (VII:5₁), (XV:7), (XVII:1), (XVIII:17)...

(I:5)	hadden [...] allure = nalikovale su
(I:6)	...ofschoon zij <u>eerder</u> klein waren dan groot... = ...iako <u>bi se prije moglo reći</u> da su male nego velike...
(III:3)	'kaakje' = 'suhi keks'
(III:7)	... <u>was</u> zijn dochter <u>weer bij hem ingetrokken</u> ... = ... <u>pod njegov se krov</u>

	<u>vrátila kóer Karin...</u>
(III:11)	Hij <u>scheen</u> iets te zijn bij een verzekeringsmaatschappij... = <u>Pričalo se</u> da je muž zaposlen u jednom osiguravajućem društvu...
(IV:3)	Daar, op die landjes... = Upravo bi na ta polja...
(IV:8)	rondscharrelden = su [...] počela istraživati tlo
(V:2)	... <u>ging</u> de straat <u>over in de grasberm</u> ... = ...već je ulica bila <u>obrubljena</u> travom...
(VI:11)	Daar was iets heel raars <u>aan de hand</u> ... = Nešto je jako čudno bilo <u>u tom</u> ...
(VII:5)	...daar <u>begon</u> het water dan plotseling <u>op en neer te klotsen</u> ... = Tamo <u>bi se</u> voda odjednom <u>podigla i odmah spustila</u> ...
(VII:5 ₁)	een heel eind verder = u daljini
(VII:12)	...maar elke keer groeiden de factoren aan tot een patroon... = ...ali bi svaki put mreža bila tako komplicirana...
(VIII:1)	<u>De salamander</u> ... = U <u>okrugloj</u> je <u>željeznoj peći</u> ...
(VIII:3)	in de achterkamer = u sobi stražnjeg dijela kuće
(VIII:8)	een hooikist = sanduk obložen sijenom
(XI:6)	Omdat hij <u>twee keer was blijven zitten</u> ... = Budući da je jednom morao <u>ponavljati razred</u> ...
(XI:7)	en al = između ostaloga
(XI:9)	...en dat betekent misschien... = ...a razlog je tomu možda...
(XII:7)	smurrie = sluzaste tekućine
(X:8)	<u>koudgeworden</u> surrogaatthee = <u>već hladnog</u> čajnog nadomjestka
(XIV:1)	Hoe lang is vijfduizend jaar geleden? = Prije koliko je vremena bilo pet tisuća godina?
(XIV:2)	...zonder van zijn boek op te kijken. = ...ne podižući pogled s knjige.
(XIV:3)	Ja, nogal wiesdes. = Da, to znam...
(XIV:5)	...dat de mensen [...] beschaving hadden? = ...da li je i tada [...] postojala kultura?
(XIV:8)	...die jongen niet zelf <u>formuleren</u> ? = ...da dijete samo <u>izrazi</u> ono što <u>želi reći</u> ?
(XIV:13)	...en <u>kwam naast Anton staan</u> . = ...te je <u>prišao</u> Antonu.
(XV:3)	...zoals bleek uit trotse geboorteadvertenties... = ...kako se moglo pročitati u novinskim oglasima ponosnih roditelja o rođenju nasljednika...

(XV:7)	...dan waren zijn ouders [...] <u>fout geweest, en niet zo'n beetje ook.</u> = ...da su mu roditelji <u>bili na pogrešnoj strani i to ne napola, nego cijelom dušom.</u>
(XV:10)	... <u>zal</u> de tweede wereldoorlog werkelijk <u>achter de rug zijn</u> ... = ...to će biti znak da <u>smo</u> zaista <u>prevladali</u> Drugi svjetski rat...
(XVII:1)	toch eens = samo
(XVII:2)	zijdelings = u obliku usporedbe
(XVII:6)	wel = po svemu sudeći
(XVII:8)	<u>Op een klein foutje na.</u> = <u>Samo</u> s jednom greškom.
(XVII:11)	Pas dan <u>klopt het ook</u> met die twee legers. = Tek se onda <u>može napraviti usporedba</u> s dvije vojske.
(XVII:14)	...zei Peter op een toon <u>waaruit bleek, dat hij het ook niet wilde weten.</u> = ...odgovorio je Peter, tonom <u>kao da ga ni ne zanima.</u>
(XVIII:1)	Die is goed! = Kako dobro!
(XVIII:12)	Kom, laten we een spelletje doen... = Hajmo odigrati još jednu igru...
(XVIII:17)	Ik <u>wil met groen.</u> = Ja bih <u>bio zeleni.</u>

Tablica 19: Parafraziranje

Kod parafraziranja je najvažnije da se prenese poanta i efekt teksta, dok je način na koji će prevoditelj to učiniti poprilično proizvoljan. Naravno, u to su uključene različite promjene u sintaksi, a kako parafraziranje prevoditelju daje nešto više slobode, u prijevodu se uvelike može promijeniti i doživljaj izvornog teksta. Upravo je zato parafraziranje strategija kojom se ciljni tekst *Atentata* možda najviše odmaknuo od izvornog teksta.

6.2.6 Promjene tropa

Umjesto parafraziranja, kako se u prijevodu ne bi izgubili efekt i slikovitost, kada se radi o tropima, poput onih prikazanih u tablici 20, ako se trop nije mogao doslovno prevesti, za prijevod su najčešće odabrani semantički različiti, ali slični izrazi kojima se samo na drukčiji način izražava isti trop. Kod prevođenja *Atentata*, pronalaženje ekvivalenata na hrvatskom za primjere poput (I:9), (II:4) i (XIV:17) zahtjeva maštovitost i snalažljivost prevoditelja. Naime, trop primjera (XIV:17) u hrvatskom se, a vjerojatno ni u nizozemskom, ne koristi često u svakodnevnoj komunikaciji, a tropi u (I:9) i (II:4) jedinstvene su metafore, koje su i lingvistički specifične za nizozemski te su ujedno i igre riječi. Budući da se u prijevodu mijenjao način izricanja tropa, promjene u ciljnom jeziku utjecale su i na sintaksu, a

uključivale su i transpoziciju, promjenu strukture sintagme, pomak u jedinici, promjene na razini rečenice, promjene u koheziji, distribuciji i sl.

(I:1)	Ver, ver weg = Nekoć davno
(I:9)	Welgelegen, Buitenrust, Nooitgedacht, Rustenburg = Lijep vidik, Počin, Nehaj, Spokoj
(II:4)	... had Anton de naam 'Binnenrust' niet opgevat als de rust van het buitenzijn, maar als iets dat buiten de rust was, - zoals 'buitengewoon' niet op het gewone van het buitenzijn slaat... = ...Anton ime "Počin" nije shvaćao kao mir, odmor, nego kao otpočinjanje, nemir...
(XIV:9)	Die stond toen nog in de kinderschoenen. = Tada je kultura bila još u pvojojima.
(XIV:15)	Laat dat, Tonny... = Ma, hajde, Toni...
(XIV:17)	Gelogen en gestonken... = Laži i maži...
(XVIII:4)	in godsnaam = za boga miloga
(XVIII:7)	Wie lacht niet, die de mens beziet. = Tko promatra ljude, glasno se smije.

Tablica 20: Promjene tropa

Iako ih u ovom prijevodu nije bilo mnogo i iako su efekt i poruka preneseni, promjenom tropa, ciljni je tekst još malo promijenjen te se u nekim slučajevima dosta razlikuje od izvornog teksta, čime se ponovo doživljaj teksta mijenja.

6.3 Pragmatičke strategije

6.3.1 Ekspliciranje

Sintaktičke i semantičke strategije upotpunjene su pragmatičkim, koje se često koriste i zajedno. Na primjer, u tablici 21 mogu se vidjeti slučajevi gdje je prijevod *Atentata* na hrvatskom eksplicitniji od izvornog teksta. U primjerima poput (V:1), (XII:5) i (XVIII:22), djelomično su i pomoću parafraziranja tekstu eksplicitno dodati elementi koji su izvornom tekstu tek implicirani, čime su ponegdje nastale i promjene u distribuciji te u pomicanju razine. Tako primjer (V:1) prikazuje pomicanje razine s prijedložnog skupa na zavisnu rečenicu, dok su *kaarten* u primjeru (XII:5) prafrazirane i eksplicirane u *kartice za živežne namirnice*, što je dovelo do promjena u distribuciji. Konačno, zbog lingvističkih razlika,

moglo bi se reći da primjeri tablice 21 ponovo upućuju na to da je prijevod teksta na hrvatski možda nešto konkretniji od nizozemskog izvornika.

(II:3)	...geschreven in griekse letters <u>Ø</u> . = ...pisano slovima grčkog <u>alfabeta</u> .
(V:1)	De klinkers van de rijweg <u>aan de voorkant</u> ... = Opeke ceste <u>koja je prolazila ispred kuća</u> ...
(V:2)	het jaagpad = <u>stazi uz vodu</u>
(VII:6)	Een <u>Ø</u> labda = <u>grčko slovo</u> labda
(VII:10)	... en <u>Ø</u> glad werd. = ... <u>i nestala ostavljajući glatku površinu</u> .
(VIII:4)	...als een <u>Ø</u> ypsilon... = ...u obliku <u>slova</u> ipsilon.
(XII:5)	kaarten = kartice za živežne namirnice
(XIII:3)	Met een sjaal <u>om Ø</u> ... = Sa šalom <u>oko vrata</u> ...
(XVIII:22)	Steenwijk legde zijn boek geopend naast zich neer <u>Ø</u> ... = Gospodin Steenwijk položi otvorenu knjigu pokraj sebe <u>na stol</u> ...

Tablica 21: Impliciranje i ekspliciranje

6.3.2 Promjena informacija

Za razliku od lingvističkih razlika među jezicima, kada se radilo o kulturološkim razlikama, pojmovima koji su kulturološki određeni te za koje zbog toga ne postoji izraz na hrvatskom jeziku, u prijevodu ih je trebalo pojasniti dodavanjem informacija, koje nisu navedene u izvornom tekstu na nizozemskom, jer u suprotnom postoji mogućnost da čitatelji ciljnog teksta pojmove ne bi mogli sasvim razumjeti. Tako je u prijevodu primjera (IV:2) trebalo pojasniti da osim što pojam *opgespoten veld* znači *izdignuto polje*, da su ta polja specifična po tome što su i naplavljena te da se nazivaju *landjes*. Potrebno je bilo pojasniti i pojmove vezane za Drugi svjetski rat, kao u primjerima (XV:1) i (XV:4) te nizozemske složenice poput (X:7). No, ponekad se dodatna informacija trebala navesti zbog stilističkih razloga i jezičnih konvencija, kao u primjeru (XIV:2), jer je u ovakvom kontekstu u hrvatskom prirodnije uz nečije prezime koristiti i riječi oslovljavanja, poput *gospodin*. Kod učestalosti promjene informacija treba uzeti u obzir da takve promjene pri prevođenju uvelike ovise o vrsti teksta te o tematici koju tekst obrađuje, a budući da je tematika *Atentata Drugi svjetski rat*, a radnja se odvija u Nizozemskoj, kulturološki određeni pojmovi nisu bili iznenađenje.

(IV:2)	opgespoten veld = <u>naplavljena</u> <u>izdignuta</u> <u>polja</u> <u>zvana "landjes"</u>
--------	---

(V:7)	in Artis = u zološkom vrtu Artis
(X:7)	als twee ammonshorens = poput dva puža nalik rogovima egipatskog božanstva Amona
(X:9)	Ø De waterleiding [...] maar nu was zij bevroren Ø. = <u>Naime</u> , iako vodovod [...] bio je zamrznut <u>te nije radio</u> .
(XIV:2)	Ø Steenwijk = <u>gospodin</u> Steenwijk
(XV:1)	de NSB-leider Ø = vođe NSP-a, <u>Nacionalističkog pokreta</u>
(XV:4)	...zoals bleek uit trotse geboorteadvertenties <u>met wolfsangels of runtekens</u> er boven. = ...kako se moglo pročitati u novinskim oglasima ponosnih roditelja o rođenju nasljednika, <u>ukrašenih SS-znakom ili simbolom NSP-a</u> , zamkom za vukove...

Tablica 22: Promjena informacija

Dodavanje informacija koje uopće ne postoje u izvornom tekstu svakako i sintaktički primjetljivo mijenjaju izvorni tekst. Međutim, ovakve su promjene teksta ponekad nužne kako bi se čitatelju osiguralo prenošenje točne poruke i točnog značenja taksta.

7. Zaključak

Cilj ovog rada bio je utvrditi (a) određene razlike između hrvatske i nizozemske sintakse, (b) sintaktičke probleme u prevođenju koji mogu nastati kao posljedica tih razlika te (c) prevoditeljske strategije koje su korištene kako bi se sintaktički problemi u prevođenju riješili. Rezultati analize prijevoda prologa i prvog poglavlja *Atentata* Harryja Mulischa ukazuju na to da određene razlike između hrvatske i nizozemske sintakse uzrokuju različite sintaktičke probleme u prevođenju. Ovisno o tome koje su prevoditeljske strategije korištene kako bi se sintaktički problemi riješili, ciljni se tekst ne samo sintaktički, već i stilistički, u manjoj ili većoj mjeri mijenjao i udaljavao od izvornog teksta, ali se istovremeno približavao ciljnoj publici i prilagođavao se duhu pisanja na hrvatskom jeziku. Na temelju toga, moguće je da rezultati upućuju na to da sintaktički problemi pri prevođenju ciljni tekst mogu učiniti manje vjernim originalnom, izvornom tekstu.

Detaljnija analiza prijevoda pokazala je da se sintaktički problemi najčešće rješavaju sintaktičkim strategijama prevođenja. Transpozicija je poslužila kako bi se promjenom vrste riječi riješio problem prevođenja nizozemskih glagolskih priloga sadašnjih u funkciji

pridjeva, glagola korištenih u zavisnim rečenicama, koji opisuju radnju koja slijedi nakon ili se paralelno odvija s nekom drugom radnjom, te problem prevođenja pasivnih rečenica. Strategijom pomaka jedinice u prijevodu je bilo moguće jednu rečenicu rastaviti u dvije te nizozemske složenice opisati koristeći više od jedne riječi. Nadalje je promjenom strukture sintagme riješen problem nedostatka članova u hrvatskom, a promjenom strukture surečenice olakšano je prevođenje pasivnih rečenica te premošćivanje razlike između više analitičkog nizozemskog i flektivnog, sintetičkog hrvatskog. Promjene na razini rečenice u prijevodu su omogućile pretvaranje glavnih rečenica u zavisne, dok su se promjene u koheziji koristile na više načina: poslužile su kao pomoć pri prevođenju uvijek leksički izraženog subjekta; elipsom i substitucijom riješen je problem prevođenja zamjenica, a substitucija je omogućila i prevođenje specifične nizozemske konstrukcije s *daar* i prijedlogom; te konačno, izostavljanjem i parafraziranjem prevedne su konstrukcije s nizozemskom “zamjenicom” *er*. Zadnja korištena sintaktička strategija, pomicanje u razini, korištena je kako bi se uspješno prevele određene sintagme, djeljivi glagoli i prilozi, koji često opisuju smjer neke radnje.

Analiza prijevoda očekivano je potvrdila i drugu zanimljivost, naime, da se sintaktički problemi također mogu pojaviti istovremeno sa semantičkim i pragmatičkim problemima. Tako se korištenjem antonimije i konkretizacije ciljni tekst prilagodio konvencijama hrvatskog jezika, a promjenama u distribuciji uspjele su se premostiti razlike u tvorbi riječi te u načinu izražavanja smjera neke radnje. Nadalje, promjenama u isticanju uspjele su se riješiti stilističke razlike između nizozemskog i hrvatskog, dok su parafraziranjem prevedeni izrazi i riječi specifični za nizozemski, poput konstrukcija s *om...te*, “zamjenicom” *er*, glagolom *schijnen*, konstrukcije s *men* te konstrukcije s *waar* i prijedlogom. Konačno, semantička strategija promjene tropa omogućila je prijevod slikovitih izraza i riječi, riječi prenesenog značenja i metafora.

Iako nisu korištene u velikoj mjeri, pragmatičke strategije, poput ekspliciranja i promjene informacija, kojima su se rješavali i sintaktički problemi, omogućile su da se ciljni tekst prilagodi i približi ciljnoj publici.

Korištenje ovih sintaktičkih, semantičkih i pragmatičkih prevoditeljskih strategija ostavilo je trag na doživljaj, efekt i izgled ciljnog teksta, što u manjoj, što u većoj mjeri, ovisno o kontekstu u kojem je strategija korištena i o tome koja je strategija odabrana. Prevođenje je stoga slično prelijevanju tekućine iz vrča jednog oblika u vrč drukčijeg oblika, pri čemu prevoditelj bira u koju će boju pretvoriti tekućinu, sredstva kojima će to učiniti,

hoće li prelići istu količinu tekućine i kojeg će oblika biti novi vrč. Upravo se zbog takvih različitih procesa ciljni tekst istodobno udaljavao od izvornog teksta i približavao se načinu izražavanja na hrvatskom, a pritom se prilagođavao i ciljnom čitateljstvu. Za takav proces prevođenja te kako bi se pronašla ravnoteža između vjernosti izvornom tekstu, kreativnosti i čitkosti na ciljnom jeziku, u prevođenje je potrebno uključiti više dimenzija i samo znanje dvaju jezika najčešće nije dovoljno. Budući da se prevođenjem i korištenjem prevoditeljskih strategija izvoran način ostvarivanja poetičnosti izvornog teksta te način umjetničkog izražavanja autora u određenoj mjeri mijenja, teško bi bilo zaključiti da je čitatelj koji je pročitao ciljni tekst, zaista pročitao i izvorno djelo. Bilo bi zanimljivo vidjeti bi li se strategije korištene pri prevođenju prologa i prvog poglavlja *Atentata* u istoj mjeri koristile i pri prevođenju ostatka knjige, u kojoj se mjeri koriste pri prevođenju drugih književnih djela s nizozemskog na hrvatski jezik te kako njihovo korištenje utječe na efekt ciljnog teksta.

Zahvaljujući svakodnevnoj internacionalnoj komunikaciji i multikulturalnoj povezanosti govornika različitih jezika, prevođenje nam svakodnevno postavlja nova pitanja i nove izazove. I to je dobro, jer nam upravo to daje priliku za razvoj i usavršavanje načina prenošenja misli, ideja i različitih pogleda na svijet u nastojanju da premostimo jaz, ne samo između jezičnih, već i kulturoloških razlika, kako bi nas te iste spajale, a ne razdvajale.

Popis literature

Chesterman, A. (2010). Vertaalstrategieën: een classificatie. U: Naaijkens, T., Koster, C., Bloemen, H. i Meijer, C. (ur.). *Denken over vertalen*. Nijmegen:Uitgeverij Vantilt. 153-173.

Florijn, A.F., Lalleman, J.A., Maureau, J.H. (1994). *Het regels van het Nederlands*. Groningen: Wolters-Noordhoff.

Harry Mulisch: Het Nieuwe Lichaam. <http://www.mulisch.nl/> (26. 6. 2015.).

Hrvatska enciklopedija. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=19878> (22. 1. 2015.).

Hrvatska enciklopedija. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=19876> (22. 1. 2015.).

Hrvatski jezik dostupan svima. <http://hrvatskijezik.eu/red-rijeci-u-recenici/> (22. 1. 2015.).

Hrvatski jezik dostupan svima. <http://hrvatskijezik.eu/sintaksa-i-sintakticki-odnosi/> (22. 1. 2015.).

Jakobson, R. (2010). Enkele linguïstische aspecten van het vertalen. U: Naaijkens, T., Koster, C., Bloemen, H. i Meijer, C. (ur.). *Denken over vertalen*. Nijmegen:Uitgeverij Vantilt. 287-293.

Karoubi, B. (2009). U: Zainurrahman (ur.). *Translation: From History to Procedures*. 65-71. *Literatuurgeschiedenis*. <http://www.literatuurgeschiedenis.nl/lg/20ste/auteurs/lg20033.html> (26. 6. 2015.).

Méndez, R.F. (2009). Zainurrahman (ur.). *Translation: From History to Procedures*. 113-114.

Mulisch, H. (2002³⁷). *De Aanslag*. Amsterdam: De Bezige Bij.

Mulisch, H. (1986/1987). *Atentat*. Prev. Katačić-Horvat M. i Horvat D. Bjelovar: Grafički zavod Hrvatske.

Nord, C. (2010). Tekstanalyse en de moeilijkheidsgraad van een vertaling. U: Naaijkens, T., Koster, C., Bloemen, H. i Meijer, C. (ur.). *Denken over vertalen*. Nijmegen:Uitgeverij Vantilt. 145-153.

Pos, A. Vertaalstrategieën (rukopis korišten na kolegiju Vertaalwetenschap na diplomskom studiju nederlandistike Sveučilišta u Leidenu 2011. godine).

Shi, A. (2009). U: Zainurrahman (ur.). *Translation: From History to Procedures*. 44-48.

University College London: Introduction to Dutch Linguistics.

http://www.ucl.ac.uk/dutchstudies/an/SP_LINKS_UCL_POPUP/SPs_english/linguistics/syntax_er.html (26. 6. 2015.).

Van Leuven-Zwart, K.M. (2010). Een goede vertaling, wat is dat? U: Naaijken, T., Koster, C., Bloemen, H. i Meijer, C. (ur.). *Denken over vertalen*. Nijmegen:Uitgeverij Vantilt. 225-235.

Zakhir, M. (2009).U: Zainurrahman (ur.). *Translation: From History to Procedures*. 3-7.